

İnsani Sınırların Avrupa Sınırlarıyla İmtihani

RAPOR
ANKARA | 2020

Yunanistan ve Avrupa Birliği'nin
Mültecilerin Sınır Geçişlerindeki Hak İhlalleri

Memur-Sen Adına Sahibi**Genel Başkan**

Ali YALÇIN

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet Emin ESEN

Yayın Kurulu

Semih DURMUŞ

Levent USLU

Hüseyin ÖZTÜRK

Hacı Bayram TONBUL

Mehmet BAYRAKTUTAR

Soner Can TUFANOĞLU

Hazırlayanlar

Dr. Murat Yılmaz

Dr. Nergis Dama

Dr. Arda Akçiçek

Grafik Tasarım

Mustafa Fehmi ÖZDEMİR

Memur-Sen Genel Merkez

Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi

No: 86 Altındağ - Ankara / TÜRKİYE

Tel: 0 312 230 48 98 - Faks: 0 312 230 39 89

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	4
TEŞEKKÜR	6
ARAŞTIRMA ÖZETİ	8
GİRİŞ	12
1. BÖLÜM: TÜRKİYE ve AB'NİN GÖÇMENLERE YÖNELİK YAKLAŞIMI	16
2. BÖLÜM: ULUSLARARASI MÜLTECİ HUKUKU AÇISINDAN SINIR GEÇİŞLERİ	21
2.1 Yunanistan'ın Mültecilerin Sınır Geçişine İlişkin Uygulamalarının Uluslararası Hukuk Bakımından Değerlendirilmesi	24
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ	28
3.1 Amaç	28
3.2 Yöntem	30
3.3 Veri Toplama Aracı	30
3.4 Veri Analizi	31
4. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI	32
4.2.1 Süreç Yönetimi	34
4.2.2 Türkiye ve AB Yaklaşım Farklılığı	36
4.2.3 Sınırdaki Bekleyişin Geleceği	42
SONUÇ	46

SUNUŞ

Türkiye, farklı zaman aralıklarında sosyal, ekonomik ve politik sebeplere bağlı olarak uluslararası göçün merkezlerinden birisi olmuştur. 2011 yılından sonra ise Suriye’de yaşanan çatışma ve kaos, kitlesel bir göç hareketine yol açmış ve bu göçün ekonomik ve sosyal sorumluluğunu Türkiye üstlenmiştir. Bu tarihten itibaren her geçen gün artan Suriyeli nüfusun yanı sıra, Afganistan, Pakistan, Somali, Bangladeş, vb. az gelişmiş ülkelerden gelen göçmenler için de Türkiye güvenli bir hayat alanı olarak görülmüştür. Göçün dinamikleri dikkate alındığında beklenen durum göç eğiliminin kaçınılmaz olarak devam edeceği ve sürecin yalnızca Türkiye ile sınırlı kalmayacağıdır. Türkiye’deki göçün temel göstergelerinde, hayat hakkı tehlikede olan yabancıların güvenli olarak gördükleri Türkiye’yi tercih ettikleri, ancak ulus aşırı bağların etkisi ve ekonomik nedenlerden dolayı Avrupa ülkelerine geçişi önemli bir alternatif olarak gördükleri söylenebilir. Hedef veya transit ülke olma özelliğinden bağımsız olarak, Türkiye’de göç politikalarının merkezinde insani yaklaşım yer almaktadır. Yerinden edilenlerin insan oldukları hakikatinin merkeze alınmasıyla, göçmenler için insan onuruna yaraşır bir yaşam temel bir ilke olarak benimsenmiştir.

Göçün beraberinde getirdiği en temel problemlerden biri, yerinden edilenlerin göç ettikleri ülkeye uyum sağlamaları sorunudur. Göçmenlere bu uyum için gereken eğitim, sağlık, barınma, istihdam ve sosyal koruma gibi refah hizmetleri, göç ülkesi tarafından sunulmalıdır. Türkiye, tüm bu refah hizmetlerinde önceliği göçmenden faydalanma esasına göre değil, insan haklarını merkeze alan bir yaklaşıma göre hareket etmiştir. Türkiye son yüzyılın

en büyük göç dalgasına maruz kalırken göç yönetimi ve göçmenlerin uyumu için birçok çaba ortaya koymuş lakin gelinen noktada yeni bir göç dalgasına maruz kalmıştır. Hali hazırda yaşamak için Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan 1 milyondan fazla göçmenden bahsedilmektedir. Oysa, Türkiye uzun zamandır Suriye'deki kaos ve çatışma ortamının sona erdirilmesine dair uluslararası kamuoyuna çağrı yapmakta ve bu bölgedeki göç potansiyeline vurgu yapmakta idi. Suriye'deki insani dram karşısındaki pozisyonlarını göç hareketliliğini yalnızca Türkiye'ye hapseterek çözüm geliştiren AB ülkeleri, göçmenlerin ekonomik ve sosyal maliyetin artması sonrasında Türkiye'nin aldığı sınır kapısını açma kararı karşısında insani değerlerle bağdaşmayan şiddetli araç olarak kullanan çözümlere başvurmuşlardır.

Bu çalışmada, Avrupa'ya geçme hakkı olan göçmenlerin Edirne'de Pazarkule

ve İpsala sınırı kapılarında karşılaştıkları deneyimler araştırılmış, göçmenlere yönelik davranışın Türkiye ve AB açısından nasıl farklılaştığı göçmen tecrübelerine göre betimlenmiştir. Göçmenlerin Avrupa ülkelerine gidiş motivasyonunu belirleyen etkenler, sürecin nasıl şekilleneceğine dair yol gösterici niteliğindedir. Pazarkule'de ve civar köylerde süren bekleyiş ve sınırı geçme denemelerinin süresi ve devamlılığı, göçmenlerin cinsiyet, aile refakatinin olması, maddi yeterlik ve asgari ihtiyaçların karşılanmasına göre şekillenecektir. Suriye'deki insani krizin çözümüne odaklanmak yerine, AB ülkelerinin sınırlarını koruma telaşı ise Türkiye ve AB ülkelerinin göçmenlere yönelik yaklaşımındaki başlıca farkı oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin göç politikasını insan onurunu ve insan haklarını merkeze alarak uygulaması, göç politikalarında Türkiye kriterlerinin konuşulacağı bir dönemin başlangıcıdır.

TEŞEKKÜR

Göçmenlerin Türkiye güzergâhını kullanarak AB ülkelerine gitme deneyimlerinin nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini öğrenmeyi amaçlayan bu araştırma kapsamında;

Saha çalışmasında özveriyle yer alan Ahmet Burhan Koç, Ahmet Korkmaz, Büşra Soyhanoglu, Hakan Günay, Merve Karadağ, Ramazan Turgut ve Süleyman Soyhanoglu'na,

Göçmen hukukuyla ilgili görüş ve değerlendirmeye rapora katkı sağlayan Dr. Muhterem Dilbirliği'ne,

Araştırmacılara destek sunan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü çalışanlarına,

İnsani yardımın merhametle ancak kurumsal düzeyde verilebileceğinin en iyi örneklerden birisi olan Kızılay ve AFAD yetkililerine,

Gıda, kıyafet, ısınma, vb. temel ihtiyaçlara karşılık Balkanlardaki insani yardım merkezi niteliğinde çalışan STK ve derneklere,

Her birinin farklı yaraları olmasına rağmen aynı çaresizliği yaşayan ve sonu bilinmez bir bekleyişin içinde olmalarına rağmen görüşme taleplerine olumlu cevap veren göçmenlere,

Maruz kaldıkları gaz bombası ve plastik mermilere rağmen Pazarkule'de çocuk kimlikleriyle umut veren göçmen çocuklara teşekkürlerimizle...

ARAŞTIRMA ÖZETİ

Araştırma Bilgileri:

- Araştırma 6 Mart 2020 – 8 Mart 2020 tarihlerinde Edirne il merkezi, Pazarkule ve İpsala sınır kapıları bölgeleri ve Yunanistan-Türkiye sınırında bulunan Yenikarpuzlu, Sarıcaali, Doygar ve Elçili köylerinde yürütülmüştür.
- Birebir görüşmelerde 66'sı erkek, 14'ü kadın olmak üzere 90 katılımcı ile mülakat gerçekleştirilmiştir.
- Yunanistan tarafının uyguladığı şiddetten dolayı insani yardıma muhtaç duyan göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılayan ve süreçte düzenleyici aktör olarak görev alan GİGM, AFAD, Kızılay görevlileri, STK temsilcileri ve muhtarlarla görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma Bulguları:

i) Süreç Yönetimi

- Araştırmanın yapıldığı gün, sınır geçişlerine izin verildiği 8. gün olması na rağmen, sürecin kurumsal olarak sistemli bir şekilde yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Pazarkule'ye göçmen grupların dışındaki girişlerin izinlerle gerçekleşmesi, göçmen grubunun kırılabilirliği dikkate alındığında manipüle edilebilecek bilgilerin önüne geçilmesi için doğru bir uygulamadır.

- Göçmenlerin ısınma ve gıda ihtiyaçlarının karşılanmasında GİGM koordinesinde yardımların düzenlenmesi, yönlendirilmesi ve dağıtılması mevcut durumda kurulabilecek en iyi sistem olarak görülmektedir.
- Hava şartlarının uygun olmasına rağmen, naylon, poşet, vb. kullanılarak yapılan barınma alanları, insani olmadığı gibi güvenilir de değildir. Kendi çadırını getirip kuranlar, Pazarkule alanında yerleşik bir hayatın kurulma riskine işaret etmektedir. Bu durum, görüşme yapılan katılımcıların göç yolculuğundaki arkadaşlarına göre değişkenlik göstermektedir. Ailesiyle sınırı geçmek için bekleyen göçmenler, en fazla 2 hafta daha bekleyeceklerini ifade ederken, yanında kadın veya çocuk olmayan erkekler Pazarkule'den sınırı geçene kadar ayrılmayacaklarını söylemişlerdir.

- 9 yıldır yürütülen göç politikasının en değerli bulunan özelliği olan insani yaklaşım perspektifi korunarak sahadaki aktörler Türkiye'nin yaklaşımını refah ve çıkar odaklı değil, insani refahla bağdaştırarak temsil etmektedir.

ii) Türkiye ve AB Yaklaşım Farklılığı

- Araştırma sonucunda göçmenlerin AB ülkelerine gitme isteğinde başlı-

ca etken, ekonomik gerekçeler ve aile bağlarıdır.

- Türkiye’de ekonomik ve kültürel olarak zorluk yaşamalarına rağmen hem toplum hem de devletin yaklaşımının merhametli ama sistemli olduğu öne çıkmıştır.

- Yunanistan’ın uyguladığı, hayat hakkını doğrudan hedef alan tavrının, göçmenlerin AB ile kodladığı kavramları değiştirdiği gözlemlenmiştir.

- Geçişe izin verilmemesinin yasal bir zemini olmamasına rağmen, sürecin geçişlere izin vermemekle kalmayarak insan onurunu aşağılayan uygulamalarla ilerlemesi, göçmenlerde çaresizlikle birlikte öfkeyi de arttırmaktadır.

- Göçmenlerin üzerindeki kıyafetlerin çıkarılması, tüm nakit para ve telefonlarına el koyulması, devlet gücünün kullanılarak göçmenlerin temel haklarını gasp etmek olarak öne çıkmaktadır.

- Yunanistan’ın sınırı geçen göçmenleri ayırarak, çocukların Yunanistan bölgesinde kalması, ebeveynlerin ise Türkiye sınırlarına bırakılması, AB göç politikalarında aile parçalanmalarının benimsendiğini ortaya koymaktadır. Bu şekilde, göçmenlerin göç direncinin kırılacağına dair kabul, göçmenlere yaklaşımın çocuklarına el koyma şeklinde değerlendirilmesine yol açabilir.

- Yunanistan tarafından atılan gaz ve sis bombaları, kadın, çocuk, engelli,

yaşlı, vb. hiçbir kimliğe bakılmaksızın şiddetini ve kullanılma sıklığını arttırarak devam etmektedir. Araştırma kapsamında gaz bombasından dolayı nefes almakta zorlanan çocukların maruz kaldığı şiddete birçok kez şahit olunmuştur. İnsan haklarının yanı sıra daha özel bir grup olan çocuk haklarının, sınırları korumak adına hiçe sayıldığı sınır bekleyişi, AB’nin yazılı değerlerine ciddi zarar vermektedir.

- Yapılan görüşmelerde katılımcıların kendi ülkelerindeki kaos ve çatışmadan gelişmiş ülkeleri sorumlu gördükleri, kendilerine güvenilir bir ülke bırakmadıkları için göç etmek zorunda kaldıkları ifade edilmiştir.

- Edirne’de göçmenlere yönelik kamu, STK ve vatandaşlar tarafından yapılan yardımlar, Türkiye’nin insani yardım kapasitesinin hem kurumsal düzeyde niteliğini ortaya koymakta, hem de bu yaklaşımın toplum tarafından benimsendiğini göstermektedir.

- Ancak, geçişleri önlemek için her türlü şiddet aracının kullanılması, göçmenlere yönelik uygulamalarda AB standartlarının yerine Türkiye kriterlerinin konuşulacağı bir dönemi işaret etmektedir.

iii) Sınırdaki Bekleyişin Geleceği

- AB tarafından desteklenen Yunanistan’ın şiddet kullanarak göçü durdurma uygulaması, göçmenlerin endişesi-

ni arttırdığı, ancak AB ülkelerine gitme noktasındaki kararlılıklarının değişmediği gözlemlenmiştir.

- Göçmenlerin bekleme süresi ise, göç yolculuğunun yapılan kişilere göre değişkenlik gösterecektir. Kadın, çocuk, yaşlı, hasta ve engelli göçmenlerin olduğu göçmen kompozisyonlarında bekleme süresinin kısa olacağı ifade edilirken, erkek ve yalnız olan göçmenler ise sınırı geçmeyi başaran kadar deneyeceklerini söylemişlerdir. Bu durum, AB'nin karşılaşacağı göçmen profilini tek tipleştirme riskini taşımaktadır.

- Sınırdaki göç bekleyişinden en fazla etkilenen grup olan kadın ve çocukların maruz kaldığı hak ihlalleri, bu bekleyişin zorluğunu ve eşitsizliğini derinleştirmekte, olağan bir durumu AB

tarafından desteklenen şiddeti meşrulaştıran bir uygulamayla olağanüstü düzeye taşımaktadır.

- Suriyeliler özelinde değerlendirilerek sınırları korumak için her türlü müdahaleye izin veren, göçmenlere yönelik kabul edilemez hak ihlalleriyle sonuçlanan bu sürecin geçici olduğuna dair algı yanıltıcıdır. Zira, gelişmiş ülkeler göçmenler için kendi ülkelerinden ayrılmalarına sebep olan, kendilerine güvenli bir hayat alanı bırakmayan başlıca aktör olarak görülmektedir.

- Yerleşik bir öfkenin yanı sıra maruz kaldıkları kötü muamele ve fiziksel / psikolojik şiddet, AB'nin coğrafi sınırlarını kısa ve orta vadede koruyabilirken, uzun vadede huzur ortamı için riskleri arttırmaktadır.

GİRİŞ

28 Şubat 2020 tarihinde Türkiye, İdlib'den Türkiye sınırına doğru artan göç yoğunluğunun ve sayıları 3 milyonu bulabilecek göçmenlerin Türkiye'ye yönelmesinin oluşturduğu riskin artmasından dolayı, Türkiye'nin göçmen ev sahipliği kapasitesinin daha fazla büyümesinin mümkün olmasını göz önünde bulundurarak, ülkenin batı sınır komşuları olan Yunanistan ve Bulgaristan sınır kapılarına Türkiye tarafından geçişlerin engellenmeyeceği kararını almıştır. Bu kararın ardından, Türkiye'nin birçok ilinden, Suriyeli, Afgan, Iraklı, İranlı, Pakistanlı vd. göçmenler, yoğunluğu Edirne'deki Yunanistan sınır kapıları olan Pazarkule ve İpsala sınır kapılarına ulaşmak üzere göç serüvenine başlamış, bir kısım göçmen ise Muğla, Aydın, İzmir ve Çanakkale üzerinden Ege Denizi'ni aşarak Yunan adalarına ulaşmaya çalışmıştır. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, 6 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklamada, Yunanistan'ın engellemelerine karşın 28 Şubat-6 Mart tarihleri arasında Türkiye tarafından, Meriç nehri üzerinden yaklaşık 143.000¹ göçmenin Yunanistan'a geçtiği bilgisini verirken, diğer binlerce göçmen de sınır hattı boyunca karşıya geçmek için beklemeye başlamışlardır.

Sınırı geçmeyi başaranlar ya da başarısız olanlar, ilk andan itibaren hem karada hem denizde Yunan sınır görevlileri tarafından birçok hak ihlaline maruz kalmışlardır. Bu şiddet olaylarında 3 göçmen hayatını kaybederken, birçok göçmen fiziksel ve psikolojik şiddet yaşamıştır. Yunanistan'ın, sınır güvenliğini neden göstererek göçmenlere uyguladığı şiddet, birkaç gün sonra Avrupa Birliği (AB) yetkililerinin desteğiyle derinliğini arttırmıştır. 3 Mart'ta

1 <https://twitter.com/suleymansoylu/status/1235857052548730880?s=21> , 07.03.2020.

Yunanistan'ı ziyaret eden AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, Avrupa Konseyi Başkanı Charles Michel ve Avrupa Parlamentosu Başkanı David Maria Sassolli, Yunanistan-Türkiye sınırını gezdikten sonra yaptıkları açıklamada Yunanistan'ı, "Avrupa'nın kalkanı"² olarak nitelendirerek, göçmenlerin durumuna ilişkin yaşananlardan ziyade, Yunanistan ve Avrupa sınırlarının korunmasının öncelikli olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda, Yunanistan'a sınır ve göç yönetimini kuvvetlendirebilmesi için 700 milyon Avro ve Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (Frontex)'ndan ek personel ve lojistik destek sağlanacağı açıklanmıştır³. AB ve Yunan taraflarının ortak basın toplantısının tek konusu Yunanistan'ın sınır yönetimini desteklemek olurken, 6 Mart'ta AB Dışişleri Konseyi, yaptığı açıklamada, AB'nin, dış sınırlarının kapalı tutulmaya devam edeceğini ve bu konuda kararlı olduğunu belirten bir bildiri yayınlamıştır⁴.

Bu gelişmelerin ardından 9 Mart'ta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Brüksel'e bir ziyaret gerçekleştirerek AB yetkilileri ile görüşmüştür. Bu görüşmeden mevcut duruma ilişkin AB

tarafının sorumluluk almamasının bir sonucu olarak somut çözümler çıkmamakla birlikte 18 Mart 2016 Türkiye-AB Göç Mutabakatının gözden geçirilmesi ve güncellenmesi yönünde tarafların anlaştığı, bu konuda çalışmaların başlatılarak 26 Mart tarihine kadar sonuçlandırılacağı açıklanmıştır⁵. Halihazırda Türkiye-Yunanistan sınırındaki durum, göçmenlerin geçişlerine ilişkin Yunanistan ve AB'nin benimsediği sert tutumdan dolayı insani bir krize dönüşme yolundadır.

Bu çalışma, Türkiye'den Yunanistan'a göçmenlerin sınır geçişlerinin durumunu tespit etmek ve göçmenlerin deneyimlerini öğrenmek amacıyla yapılmıştır. Göçmenin göç hikâyesinin nasıl ve hangi sebeplerle başladığı, sınır geçişinde kontrolün kaldırılması sonrasında nasıl bir göç yolculuğu izlediği, sınırı geçemeyip geri dönen veya döndürülen göçmenlerin nasıl bir muameleyle karşılaştığı araştırılmıştır. Gelecek planlaması ve hedefleri de göçmenlerin bundan sonra Avrupa ülkelerine yönelik nasıl bir göç eğilimin olacağına dair gözlem sunması bakımından önemsenmiştir. Araştırma kapsamında, özellikle sınırı geçemeyen

2 https://twitter.com/EU_Commission/status/1234830545588088832?s=20 , 09.03.2020

<https://twitter.com/vonderleyen/status/1234890610722689024?s=20> , 09.03.2020

3 Extraordinary Justice and Home Affairs Council: Commission presents Action Plan for immediate measures to support Greece, 3 March 2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_384 , 09.03.2020.

4 Statement of the Foreign Affairs Council, 6 March 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/06/statement-of-the-foreign-affairs-council-on-syria-and-turkey/> , 09.03.2020.

5 <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-belcika-ziyareti-donusu-gazetecilerle-soylesi-gerceklestirdi/> , 10.03.2020; https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/statement_20_429 , 10.03.2020.

göçmenlere Yunan görevlilerinin davranış biçimi sorulmuştur. Bu şekilde göçmenlere Türkiye sınırlarında sunulan hizmetler ve Yunanistan'ın izlediği politikayı karşılaştırma yapabilecek bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Göçmenlerin yaşadıkları sorunlar ve beklentiler öğrenilmeye çalışılmış, milliyet, yaş, cinsiyet ve eğitim düzeylerine göre göç sürecine dair yaklaşımları öğrenilmiştir. Araştırmanın en önemli odağı, farklı göçmen gruplarının Avrupa sınırına geçme motivasyonuna dair görüşlerini anlamaktır. Ayrıca bu çalışma, Türkiye'nin sınır kapılarını açma kararının göçmenler tarafından nasıl değerlendirildiğini ve gelecek beklentilerini öğrenmeye yönelik yapılmıştır. Araştırma kapsamında çeşitli milliyet-

lerden 90 göçmenle derinlemesine mülakat yöntemiyle görüşmeler yapılmış, kamu görevlileri, Kızılay ve AFAD yetkilileri ile de sürecin nasıl bir şekilde yönetildiğine dair izlenimleri elde edilmiştir. Ayrıca, Edirne'de konuyla ilgili 11 sivil toplum temsilcisinin katıldığı bir odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiş, kamunun sağladığı insani yardımın yanı sıra STK ve derneklerin Yunanistan'ın tavrıyla olağan dışına çıkan bu sürece nasıl bir katkı sağladıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. Araştırma bulguları aynı zamanda sahada bulunan 9 araştırmacının saha gözlemleri ile birleştirilmiştir. Araştırma, 6-8 Mart 2020 tarihlerinde, Edirne il merkezi, Pazar-kule ve İpsala sınır kapıları bölgeleri ve Yunanistan-Türkiye sınırında bulunan

Yenikarpuzlu, Sarıcaali, Doygar ve Elçili köylerinde yürütülmüştür.

Araştırmanın göçmenlerin Türkiye'den başka bir ülkeye sınır geçişlerine ilişkin yapılan ilk saha çalışması olması bakımından literatüre katkı yapması beklenmektedir. Göç öncesi ve göç sonrası ortaya çıkan olguları sosyolojik, psikolojik ve politik olarak incelemek saha çalışmalarıyla daha olasıyken göç esnasına ilişkin faktörler ulusal, insanî ve uluslararası etîğin yanı sıra araştırmacılar tarafından uygulama sürecinin doğasından kaynaklanan ve öngörülemez diğer engeller nedeniyle göç öncesi ve göç sonrası süreçlerin yanında sönük kalmıştır. Göç esnasında gerçekleşen bağamları çalışmak,

göçün diğer bileşenlerini çalışmaktan daha zor bir süreçtir. Dolayısıyla Avrupa'ya geçişte sıklıkla transit olarak kullanılan Türkiye'deki göç esnasını çalışmak, kuramsal ve pratik anlamda kayda değer bir niteliğe sahiptir. Türkiye'de göç öncesi ve göç sonrası sürece ilişkin çalışmaların farklı yönleriyle ele alındığı görülmektedir. Ancak Türkiye'den ayrılmak için göç etme eylemi gerçekleştiren göçmenler ile yapılmış bir çalışma henüz bulunmamaktadır. Dolayısıyla mevcut çalışma, literatürde Türkiye'den göç etmekte olan farklı milletlerden göçmenlerin göç esnasındaki tutumlarını derinlemesine analiz etmeyi amaçladığından Türkiye'de bir ilk niteliği taşımaktadır.

1. BÖLÜM: TÜRKİYE ve AB’NİN GÖÇMENLERE YÖNELİK YAKLAŞIMI

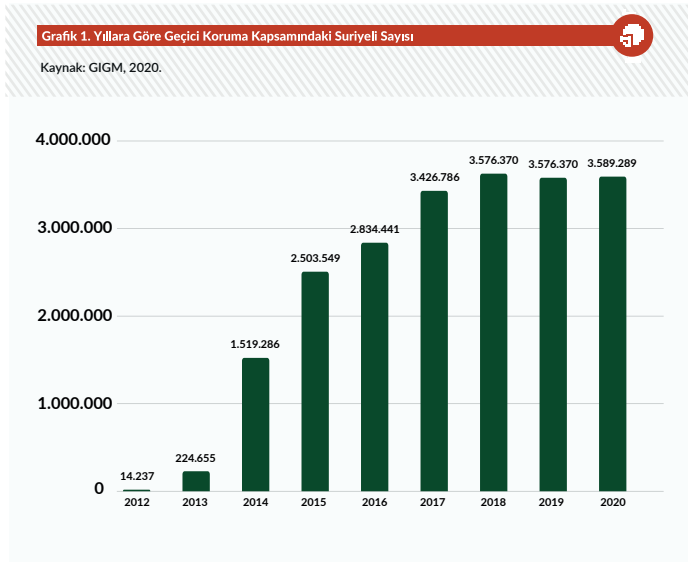

Suriye’deki iç savaştan kaçarak Türkiye’ye gelen ilk Suriyeli göçmenler Suriye-Türkiye sınırını 2011 yılının Nisan ayında geçmişlerdir. 2011 yılı sonunda Türkiye’deki Suriyeli sayısı yaklaşık olarak 15 bin civarındadır. Suriye’deki çatışmaların şiddetini arttırmasıyla birlikte Türkiye’ye sığınanların sayısı 2013 yılı itibariyle 225 bini bulurken, 2014’te insani krizin derinleşmesi sonucunda Türkiye’ye göç edenlerin sayısı 1,5 milyonu bulmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre 2020 yılı itibariyle Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmen sayısı yaklaşık 3,6 milyondur⁶.

Kaynak: GİGM, 2020.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre, Türkiye, iç savaş nedeniyle başka ülkelere göç etmiş Suriyelilerin yüzde 64,5’ine ev sahipliği yaparken, toplam 5,5 milyon Suriyeli göçmen nüfusunun geriye kalan yüzde 35,5’i diğer komşu ülkeler olan Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’da yaşamaktadır⁷. Mevcut durumda Suriyelilerin yaklaşık 6 milyonu ülke içinde yerinden edilmiş durumda iken, 5 milyondan fazla Suriyeli, komşu ülkelerde yaşamaktadır ve Suriye’de krizin başlamasından bu yana Avrupa’ya yerleşen Suriyeli nüfusu yaklaşık olarak 1 milyondur. Bu nüfusun 530 bin civarı Almanya’da, 110 bini İsveç’te ve

Grafik 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Sayısı

6 <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> , 09.03.2020.

7 <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> , 09.03.2020.

50 bini Avusturya'ya yerleşmiştir. Kanada'da 54 bin, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ise 33 bin civarında Suriyeli nüfus bulunmaktadır⁸.

Suriye iç savaşı başladığında, Nisan 2011'de ülkelerinden kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeliler için ilk geçici barınma merkezi Mayıs 2011'de kurulmuş, 2012 itibarıyla iç savaşın sonucunda artan göç dalgası neticesinde barınma merkezlerinin sayısı 10 ilde 26'ya yükselmiştir. Bu merkezlerde göçmenlere barınma için çadır ve konteynır tipi yapılar tahsis edilmiş, sağlık ve eğitim hizmetleri sunulmuş, sosyal ve temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Göç edenlerin sayısının artmaya başlaması ve durumun bir uluslararası göç hareketine dönüşmesiyle birlikte Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) ile Kızılay süreci yönetmek için görevlendirilmiştir. AFAD verilerine göre, 2019 itibarıyla yaklaşık 610 bin çocuk okula kazandırılmış, 300 bin yetiştikine mesleki ve genel eğitim hizmeti sunulmuş, 34 milyonu aşan poliklinik hizmeti, 1 milyonun üzerinde ameliyat ve Suriye sınırları içinde yaklaşık 40 bin kamyon yardım yapılmıştır⁹.

Geçici barınma merkezlerinde yaşamalarını sürdüren Suriyelilerin sayısı yak-

laşık 257 bini bulunduğunda, bu merkezlerde uzun süren kalıcılığın göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki sosyal kaynaşmayı engellemesinden dolayı, çeşitli destekler sağlanarak Suriyeliler barınma merkezlerinin dışında yaşamaya teşvik edilmiştir. Temmuz 2019 itibarıyla merkezlerin sayısı 8 ilde 11'e, 2020 yılı itibarıyla de 5 ilde 7'ye düşmüş, nüfus ise 64 bine gerilemiştir¹⁰. Halihazırda Türkiye'de kayıt altında bulunan Suriyeli göçmenler sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanabilirken, eğitim çağındaki 1 milyonu geçkin Suriyeli çocuk nüfusunun yaklaşık 685 bini eğitim sistemine dahil edilmiştir. Bu kapsamda Suriyeli çocukların okulaşma düzeyi yüzde 63 düzeyine çıkmıştır¹¹. Yapılan güncel açıklamalara göre Türkiye tarafından Suriyelilerin korunması için Türkiye'nin 2011'den bu yana yaptığı harcama 40 milyar Dolar'ı aşmıştır¹².

2011 öncesi Türkiye'deki göçmen nüfusu 100 bin civarındayken, 2014 yılı itibarıyla gelen Suriyelilerin sayısının 1,5 milyonu bulmasıyla birlikte tarihinde, bu kadar kısa sürede bu ölçüde bir göçle karşılaşmamış olan Türkiye, durumla baş etmekte ve ekonomik yükü kaldırma aşamasında tek başına mücadele vermiştir. Uluslararası platform-

8 <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/29/where-displaced-syrians-have-resettled/>, 10.03.2020.

9 AFAD, Suriye Krizi 8. Yılına Giriyor, <https://www.afad.gov.tr/inforgrafikler>, 10.03.2020.

10 <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 10.03.2020.

11 https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/27110237_OCAK_2020internet_BulteniSunu.pdf, 10.03.2020.

12 Fuat Oktay: Suriyeli sığınmacılar için harcamamız 40 milyar doları aştı, 26 Kasım 2019, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-yardimcisi-oktaydan-guvenli-bolge-aciklamasi-41382767>, 10.03.2020

larda göçmen yükünün paylaşılması yönünde çağrılarda bulunmuş, ancak beklenen destek ne yazık ki istenen düzeyde olmamıştır. Bu beklenti yalnızca Türkiye açısından değil, Birleşmiş Milletlerin ilgili kuruluşları için de karşılanmamıştır. UNHCR, 2014 yılı itibarıyla Suriyelilerin korunması için ihtiyaç duyduğu yaklaşık 4 milyar Dolarlık fonun ancak yarısına ulaşabilmiştir, halihazırda bu durum geçerliliğini korumaktadır¹³.

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi şart dolayısıyla, Suriye'den gelen göçmenlere mülteci statüsü tanıyamıyor olsa da savaştan kaçan Suriyeliler için açık kapı politikası uygulamış ve sığınabilecekleri güvenli bir ortam sağlamıştır. Bu kapsamda, Suriyelilere hukuki bir statü sağlamak amacıyla, 2013'te Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkartılmıştır. Bu kanun kapsamında düzenlenen geçici koruma statüsüyle birlikte, Suriyeliler 2014'te geçici koruma altına alınarak açık kapı politikası, geri göndermeme ve temel ve acil ihtiyaçların karşılanması ilkeleri yasal dayanağa ve güvenceye kavuşturulmuştur. Ancak, Suriye'deki insani krizin derinleşmesiyle birlikte Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sayısının 2,5 milyonu geçmesi neticesinde yoğunluğu artan göçmen nüfusu, Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmeye başlamıştır. Sahil Güvenlik

Komutanlığı verilerine göre, büyük çoğunluğunu Suriyeli göçmenlerin oluşturduğu Ege Denizi üzerinden Yunanistan'a geçişlerde yalnızca 2015 yılı içerisinde 2.430 düzensiz göç olayı gerçekleşmiş, toplamda 91 binin üzerinde göçmen durdurulmuş ve geçişlerde 279 göçmen hayatını kaybetmiştir. 2015'ten bu yana, Türkiye'den geçişlerde yalnızca denizde hayatını kaybeden göçmen sayısı 600'ü aşmıştır¹⁴.

2015 yılında Türkiye'den Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenlerin sayısının artması, Avrupa içinde ciddi huzursuzlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Doğu Akdeniz ve Batı Balkanlar rotası üzerinden Avrupa'ya göçün baskısını arttırmasıyla birlikte, özellikle Doğu Avrupa ülkelerinden itirazlar yükselmeye başlamış ve AB üyesi ülkeler arasında önemli anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. AB Bölgesine yönelen göçün AB bakımından bir krize dönüşmesiyle birlikte, Suriye'den kaynaklanan göç dalgasının ciddiyetinin farkına varılmış ve bu kapsamda Türkiye ile işbirliği, bir zorunluluk olarak görülmüştür. 2015 yılında Avrupalı liderler ve yetkililerin Türkiye'ye ziyaret sıklığı artarken, taraflar arasında yapılan çalışmalar neticesinde, 18 Mart 2016'da Türkiye-AB Göç Mutabakatı üzerinde uzlaşmıştır.

Bu mutabakat kapsamında, Türkiye'nin

¹³ https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.123618187.1468897653.1583894455-1186107160.1579365179,10.03.2020.

¹⁴ <https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri> , 10.03.2020.

“Ege’de göçmen ölümlerinin önlenmesi, insan kaçakçılığı zincirinin kırılması ve yasadışı göçün yasal göçle ikame edilmesi¹⁵” amacıyla sunduğu öneriyle uygulanacak esas kuralın, yasadışı göçün engellenmesi hedefiyle “1’e 1” formülünün hayata geçirilmesi olduğu, Yunan adalarından Türkiye’ye gönderilen her bir göçmen için Türkiye’den bir göçmenin AB üyesi ülkelere yeniden yerleştirilmesi, buna ilaveten, AB üyesi ülkelerin kendi aralarında anlaşarak her bir ülke için farklı kotalarda göçmeni ülkelere almaları öngörülmüştür. Diğer yandan, mutabakatta Türkiye’ye, toplam 72 kriteri yerine getirmesi durumunda Schengen Bölgesi’ne vize serbestisinin Haziran 2016’da sağlanacağı, Gümrük Birliği’nin güncellenmesi çalışmalarına hız verileceği, Türkiye’nin AB üyelik sürecine ilişkin müzakere başlıklarının açılacağı ve Türkiye ile AB arasında üst düzey temasların sürdürüleceği ve 2018 yılı sonuna kadar, Suriyelilerin korunmasına ilişkin olarak Türkiye’ye toplamda 6 milyar Avro mali kaynak sağlanacağı taahhüt edilmiştir¹⁶. Mutabakattaki sorumluluğunu yerine getiren Türkiye, Avrupa’ya düzensiz geçişleri önemli ölçüde azaltarak, 2015-2019 yılları arasında yaklaşık olarak 1,2 milyon düzensiz göçmenin Avrupa’ya geçişini durdurmuştur. Türkiye’de 2017-2019 yılları

arasında yaklaşık 900 bin düzensiz göçmenin yakalanmasına karşılık, 160 bin civarında göçmen Yunanistan’a geçmeyi başarmıştır. Bu çabalar neticesinde, özellikle Ege Denizi üzerinden geçişlerde hayatını kaybeden göçmen sayısı 2015’te 279 iken 2019’da 34’e düşmüştür. 2017-2019 yılları arasında yakalanan göçmen kaçakçı sayısı yaklaşık 20 bini bulmuştur¹⁷.

1’e 1 formülü kapsamında AB ülkelere 25 bin civarında göçmen yeniden yerleştirilirken, AB Ülkelerine Gönüllü İnsani Kabul Programı, AB üyesi bazı ülkelerin itirazları nedeniyle hayata geçirilememiş ve bu kapsamda Türkiye’den göçmenlerin yeniden yerleştirilmesi sağlanamamıştır. Diğer yandan, Türkiye’ye taahhüt edilen vize serbestisi, Türkiye’nin yerine getirdiği 66 kriter kapsamında AB Komisyonu’nca yeterli bulunarak, olumlu tavsiye kararıyla Avrupa Parlamentosu’na (AP) gönderilmesine rağmen, dönemin AP Başkanı tarafından Parlamento gündemine alınması reddedilmiştir. Gümrük Birliği’nin güncellenmesi çalışmaları, Almanya tarafından alınan siyasi bir kararla durdurulmuş, Türkiye’nin AB üyelik süreci müzakerelerine ilişkin hiçbir gelişme gerçekleşmemiş, aksine, Türkiye ile müzakere sürecinin askıya alınmasına ilişkin çeşitli girişimlerde

15 Türkiye-AB Arasında 18 Mart’ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa , 10.03.2020.

16 Türkiye-AB Arasında 18 Mart’ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa , 10.03.2020.

17 <https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri> , 10.03.2020.

bulunulmuştur. Ayrıca, üst düzey temasların durdurulması kararı alınmış ve Türkiye'ye verilmesi öngörülen 6 milyar Avro mali kaynağın yalnızca bir kısmı aktarılmıştır. AB ile varılan mutabakat koşullarının yerine getirilmesi konusunda Türkiye'nin önemli ölçüdeki çabalarına karşılık, AB'nin taahhütleri-

rinin neredeyse hiçbirini yerine getirmemesi, ancak, Türkiye'deki 4 milyonu geçen göçmen nüfusunun artan yüküne, İdlib'den Türkiye'ye geçme ihtimali olan yaklaşık 3 milyon Suriyelinin de dahil olma olasılığı neticesinde Türkiye, kendi sınırlarından dışarı yönelen göçü engellememe kararı almıştır.

2. BÖLÜM:

ULUSLARARASI MÜLTECİ HUKUKU AÇISINDAN SINIR GEÇİŞLERİ

Mültecilerin hukuki statüsünü ve haklarını belirleyen temel çerçeve metin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve buna getirilen 1967 tarihli Ek Protokol'dür. Cenevre Sözleşmesi, mülteci-liği "ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen"¹⁸ (Madde 1) kişi olarak tanımlar.

Sözleşmeye göre mültecilerin hakları şu şekildedir:

- Zulüm veya zulüm tehdidi olan bir yere geri gönderilmeme hakkı (Geri göndermeme ilkesi);
- Koruma sağlanması aşamasında ayırıcılığa uğramama hakkı;
- Zulümden kaçan bireylerin, kendi ülkelerinden çıkışlarının ve diğer ülkelere girişlerinin normal (yasal) yollardan yapılmış olması beklenilemeyeceğinden, sığınma talebinde bulunulan ülkeye

yasadışı giriş yapılması veya yasadışı kalınmasından dolayı ceza almama hakkı;

- Ulusal güvenliği veya kamu düzenini korumak için özel olarak belirtilmiş istisnai durumlar haricinde, sınır dışı edilmeme hakkı;
- Kabul edilebilir, minimum şartlarda yaşama hakkı ve bunun kapsamı içine giren diğer haklar: Hareket özgürlüğü, eğitim hakkı, gelir getirici bir iş veya serbest meslek hakkı, kamu yardımı ve sağlık hizmetlerine erişim, mülk alıp satma imkânı ve seyahat ve kimlik belgeleri edinme hakkı.

Sözleşmeyi imzalayan devletlerden aynı zamanda, vatandaşlık elde etmenin önündeki yasal ve idari engelleri azaltarak mültecilerin vatandaşlığa daha kolay erişmelerini sağlamaları ve etkin bir şekilde mültecilerin aileleriyle tekrar bir araya gelmelerini desteklemeleri beklenmektedir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin sığınma hakkını düzenleyen 14. Maddesinde öngörülen "herkesin, sürekli baskı altında tutulduğunda, başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır"¹⁹ ilkesinin uygulandığı mültecilerin statü ve haklarının düzenlenmesi anlayışı, Cenevre

18 <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> , 11.03.2020

19 <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/> , 11.03.2020

Sözleşmesi'ne olduğu kadar, 2000 tarihli AB Temel Haklar Şartı'nın 18. Maddesine de yansımıştır. Bu madde uyarınca "sığınma hakkı, 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve sığınmacıların statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol kuralları dikkate alınarak ve Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma'ya uygun olarak" teminat altına alınmıştır.²⁰

Avrupa Birliği Anlaşması'nın 78. Maddesi, Birliğin, uluslararası korumaya muhtaç üçüncü ülke uyruklarına, onlara uygun düşen bir statü vermek ve geri göndermeme ilkesine uyulmasını sağlamak amacıyla, iltica, ikincil koruma ve geçici korumaya ilişkin ortak bir politika geliştireceğini, bu politikanın, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile 31 Ocak 1967 tarihli Protokol'e ve ilgili diğer antlaşmalara uygun olacağını beyan etmektedir. Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek, aşağıdaki uygulamaları içeren ortak bir Avrupa iltica sistemine ilişkin tedbirleri kabul ettiğini ifade etmektedir:

- Üçüncü ülke uyrukları için, Birlik genelinde geçerli tek tip bir mülteci statüsü,
- Uluslararası korumaya muhtaç üçüncü ülke uyrukları için, Avrupa iltica hakkı kazanmaksızın tek tip bir ikincil koruma statüsü,

- Kitlemel göç akını durumunda, yerlerinden edilmiş kişiler için ortak bir geçici koruma sistemi,
- Tek tip bir iltica veya ikincil koruma statüsünün verilmesi ve bu statünün geri alınması için ortak usuller,
- Bir iltica veya ikincil koruma başvurusunu inceleme konusunda hangi üye devletin yetkili olacağını belirlenmesine ilişkin kriterler ve mekanizmalar,
- İltica veya ikincil koruma başvurusunda bulunan kişilerin ülkeye kabul koşullarına ilişkin standartlar,
- İltica, ikincil koruma veya geçici koruma için başvuran kişilerin göç akınının yönetilmesi amacıyla, üçüncü ülkelerle ortaklık ve işbirliği.

Bu metinler çerçevesinde, sığınma hakkı hem İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi hem de AB Temel Haklar Şartı kapsamında temel hak olarak kabul edilmiş ve AB Anlaşması tarafından tanınmıştır.

AB hukuku uyarınca, sığınmacıların başvuruları Dublin Tüzüğü²¹ kapsamında ele alınmaktadır. Buna göre AB üye ülkelerinin bir üçüncü ülke vatandaşı ya da vatansız bir kişinin uluslararası koruma için yaptığı tüm başvuruları incelemelerini ve bu tür başvuruların tek bir üye ülke tarafından incelenmesini gerektirmektedir. Öte yandan, AB Sığınma Prosedürü Yönetmeliği²², AB sığınma mevzuatının başvuru sahibinin AB sınırına vardığı andan itibaren

20 <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, 11.03.2020

21 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32013R0604>, 11.03.2020

22 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32013L0032>, 11.03.2020

geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Yönetmeliğe göre, başvuru sahiplerinin sığınma sürecine ulaşmalarını engellenmesi yasaktır ve bireylerin en kısa sürede başvuru yaparak başvurunun tamamlanması yönünde AB ülkelerine direktif verilmektedir. Yönetmelik, sığınmaya ilişkin güvenceleri göçmenin AB toprağına, sınırına ya da transit bölgeye vardığında devreye sokmaktadır. Bu kapsamda, sığınma prosedürü sınırda başvuruya izin vermektedir.

Öte yandan AB mevzuatı, denizde yapılan sınır denetimlerine de düzenlemeler getirmiştir. Buna göre denizde gerçekleştirilen sınır denetimi operasyonlarında insan haklarına ve mülteci kanununa saygılı davranılmalı ve bu operasyonların uluslararası deniz hukuku ile uyumlu olması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi²³ ve Denizde Can Güvenliği Sözleşmesi'ne (SOLAS)²⁴ göre imzacı tüm devletlerin denizde tehlikede olan her insana yardım etme ve onları kurtarma yükümlülüğü bulunurken, denizden kurtarılanların güvenli bir yere götürülmeleri her gemi kaptanının esas görevi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Schengen Sınırları Kanunu, sığınmacılar açısından geri göndermeme ilkesini şart olarak kabul etmiştir, dolayısıyla Schengen sınırlarına giren insanların geri itilmesi / gönderilmesi yasaklanmıştır²⁵.

Yine Schengen Sınırları Kanunu'na göre, sınır kontrollerinin insanlık onuruna mutlak saygı ilkesiyle yapılması şart koşulmuştur (6. Madde). Kontroller kişilere, cinsiyet, ırk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik ve yaş gibi durumlara dayalı bir ayrımcılık yapılmadan gerçekleştirilmesi kanunun zorunlu hükmüdür. AB hukuku ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) açısından bakıldığında, toplu sınır dışı etmeler istisnasız bir yasak durumundadır. Mevzuatın tanımına göre, "Bireyleri bir bölgeyi ya da ülkeyi grup olarak terk etmeye zorlayan ve karar verilirken her bir bireyin kendi durumu makul ve objektif biçimde incelenmeden alınan tüm tedbirler" toplu sınır dışı etme olarak kabul edilmektedir.²⁶ Bu kapsamda bir değerlendirme yapıldığında, devletlerin, her ne kadar yabancıların kendi topraklarına girmelerine izin veren karar makamları olsa dahi, bunu uluslararası hukukun ilkeleri ve kuralları dahilinde yapmaları, uluslararası anlaşmaların amir hükümlerindendir. AB mevzuatı açısından bakıldığında, sığınma hakkı ve geri gönderme yasağı, mevzuatın temel metinlerinin önemli parçasıdır. Bu kapsamda, AB sığınma prosedürü, sığınmacı AB sınırına ulaştığı andan itibaren geçerli ve etkilidir.

23 https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf , 11.03.202

24 <http://www.taussmarine.com/dokumanlar/SOLAS.pdf> , 11.03.2020

25 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32006R0562> , 11.03.2020.

26 AİHM, Collective expulsion of aliens, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Collective_expulsions_ENG.pdf , 11.03.2020.

2.1 Yunanistan'ın Mültecilerin Sınır Geçişine İlişkin Uygulamalarının Uluslararası Hukuk Bakımından Değerlendirilmesi

28 Şubat 2020 tarihi itibarıyla Türkiye'nin Yunanistan sınırına göçmenlerin gitme eğilimi ve Ege Denizi üzerindeki göçmen hareketliliği, Yunan sınır görevlileri tarafından oldukça sert müdahaleyle karşılanmıştır. Göçmenlerin sınıra ulaştığı ilk andan itibaren, sınırını kapatan Yunanistan, sınırı geçmeye çalışanları yakalayıp kötü muamelede bulunmuş, Ege Denizi üzerinden Yunan adalarına geçmeye çalışan göçmenlerin botlarını batırmaya çalışmak da dahil, birçok hukuksuz uygulama gerçekleştirmiştir.²⁷ 2 Mart 2020 tarihinden sonra Yunan sınır görevlilerine Frontex görevlileri de eşlik etmeye başlamış, AB'nin desteğiyle, göçmenlerin Yunan sınırını geçmesi fiziksel şiddet, insan onuruna aşağılayan psikolojik şiddet araçları kullanılarak engellenmeye çalışılmıştır.²⁸ Yunanistan Başbakanı Kiryakos Miçotakis, aynı tarihte Yunanistan'ın 1 ay sü-

reyle sığınma başvurularını durduğunu açıklamıştır.²⁹ Bu kararın uluslararası hukuka aykırılığı ise aynı gün UNHCR tarafından teyit edilmiştir.³⁰ Yine 2 Mart 2020 tarihinde, Yunanistan bu defa Türk-Yunan sınırı yakınlarındaki Evros bölgesinde ve Ege Denizi'nde gerçek mermilerle askeri tatbikat yapacağını açıklamıştır.³¹ Yunan sınır görevlilerinin sert müdahalesi neticesinde ilk göçmen ölüm haberi ise aynı gün gelmiş, bir göçmen Yunanistan tarafından açılan ateş sonucunda hayatını kaybetmiştir.³² Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) ise, 2 Mart'ta yaptığı açıklamada, Yunanistan'ın göçmenlerin girişini engellemek üzere aldığı insanlık dışı sığınma tedbirlerinin göçmenlerin hayatlarını tehlikeye attığı, bu durumun insan haklarına ilişkin sorumluklara yönelik bir ihanet olduğu belirtmiştir.³³

27 Yunanistan göçmenlere ateş açtı, 7 Mart 2020, <https://www.cnnturk.com/turkiye/yunanistan-gocmenler-ates-acti> , 11.03.2020

28 AB Sınır Polisi Frontex'ten Yunan Sınırında Operasyon Kararı, 2 Mart 2020, <https://www.amerikaninsesi.com/a/ab-sinir-polisi-frontexten-yunan-sinirinda-operasyon-karari/5312015.html> , 11.03.2020

29 Yunanistan Başbakanı 1 ay boyunca sığınma başvurusu alınmayacağını açıkladı, 2 Mart 2020, <https://tr.euronews.com/2020/03/02/yunanistan-basbakan-1-ay-boyunca-siginma-basvurusu-alin-mayacagini-acikladi> , 11.03.2020.

30 BM: Yunanistan'ın sığınma başvurularını askıya alma kararı hukuksuz , 2 Mart 2020 <https://tr.euronews.com/2020/03/02/bm-yunanistanin-siginma-basvurularini-askiya-alma-karari-hukuksuz> , 11.03.2020

31 Yunanistan, Türkiye sınırında gerçek mermilerle askeri tatbikat yapacak , 2 Mart 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunanistan-turkiye-sinirinda-gercek-mermilerle-askeri-tatbikat-yapacak/1751862> , 11.03.2020.

32 Son dakika haberi: Sınırdaki ilk ölüm! Yunan askeri sınırdaki bir göçmeni vurdu, 2 Mart 2020, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/03/02/son-dakika-haberi-sinirda-ilk-olum-yunan-askeri-sinirda-bir-gocmeni-vurdu> , 11.03.2020.

33 Amnesty International, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/03/greece-inhumane-asylum-measures-will-put-lives-at-risk/> , 11.03.2020.

Edirne Valiliği'nin 4 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklamada ise, TBMM İnsan Hakları Komisyonu Heyetinin Kastanies Sınır Kapısı ile Pazarkule Sınır Kapısı arasındaki bölgede inceleme yaptığı sırada Yunanistan polis ve sınır birliklerince ses, sis, gaz bombaları, plastik mermi ve gerçek mermiler kullanılarak ateş açıldığı, açılan ateş sonucunda göçmenlerden 3'ünün ayağından, 1'inin kasık bölgesinden, 1'inin kafasından ve 1'inin de göğüs bölgesine isabet eden gerçek mermi sonucu toplam 6 kişini yaralandığı³⁴, yaralananlardan birinin hayatını kaybettiği bilgisi verilmiştir. 5 Mart'ta Amnesty International, yaptığı tespitte, Yunanistan'ın, göçmenlerin geçişine ilişkin olarak gaz bombaları ve lastik botların batırılması ile verdiği karşılığın AB ve uluslararası hukuku ihlal ettiğini vurgulamıştır. Bireylerin sığınma başvurusu yapmalarına ve başvuruların incelenmesine izin vermemesinin, ülkeye giren tüm göçmenlerin sınır dışı edileceğini ilan etmesinin Cenevre Sözleşmesi kapsamındaki sorumluluklarının ihlali olduğunu belirtmiştir.³⁵

6 Mart'ta Avrupa genelinde yerleşik 85 insan hakları örgütü bir bildiri yayınlayarak, Yunanistan Başbakanı, Avrupa Parlamentosu Başkanı, Avrupa Komisyonu Başkanı ve AB Komisyonu Başkanı'na çağrıda bulunmuş ve Yunanistan'ın Türkiye'yle sınır bölgesi olan Evros ve Yunan adalarındaki durum-

dan ciddi endişe duyduklarını, güvenlik görevlilerinin sivillere karşı orantısız güç kullanımının ve aşırıya kaçan faaliyetlerinin kabul edilmesinin mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Yunanistan ve AB'nin oluşturduğu panik havası ve asimetrik tehdit algısının gerçekliği yansıtmadığını, bu durumun yalnızca göçmenlere değil, Avrupalı toplumlara ve hukukun üstünlüğüne de zarar verdiğini dile getirmişlerdir. Yunanistan'ın sığınma başvurularını durdurması kararına şiddetle karşı çıktıklarını belirten örgütler, bu durumun insanlık dışı ve illegal olduğunu, göçmenlerin geri göndererek kuralın açıkça ihlal edildiğini vurgulamışlardır. Bu kapsamda Yunan Hükümeti'nin Olağanüstü Hal İlanını geri çekmesini, göçmenlerin geri gönderilmesinin durdurulmasını, Yunan adalarındaki büyük göçmen nüfusunun anakaraya taşınmasını, göçmenlerin korunmasına ilişkin tedbirleri almasını talep etmişlerdir.³⁶ Bunun yanı sıra, AB'nin göçmenlerin korunmasında ikna edici bir sorumluluk alması gerektiğini, bu doğrultuda anlaşmalara sadık kalması, Yunanistan'a verilen "Avrupa'nın kalkanı" görevinin, "hakların koruyucusu" göreviyle yer değiştirmesi, göçmen yükünün paylaşımında adil davranması ve Türkiye-AB göç mutabakatının güncellenmesi çağrısında bulunurlarken, Avrupa'nın demokratik değerlerine saygı gösterilmemesinin ileride Avrupalı toplumlar, demokrasiler ve hukukun

34 Edirne Valiliği, 4 Mart 2020, <http://www.edirne.gov.tr/basin-aciklamasi->, 11.03. 2020.

35 Amnesty International, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/03/greece-turkey-refugees-explainer/>, 11.03.2020.

36 <https://www.hrw.org/news/2020/03/06/open-letter-85-organizations-regarding-rights-violations-refugees>, 11.03.2020.

üstünlüğü bakımından geri döndürülemez sonuçlar doğurabileceğine dikkat çekmişlerdir.³⁷

9 Mart 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın AB liderleriyle yaptığı görüşmeye ilişkin bir çağrı yapan Amnesty International, Avrupa Birliği'nin Türkiye ile sorumluluğu paylaşması gerektiğini vurgulamıştır. AB tarafından olayların gidişatının değiştirilebilmesinin mümkün olduğunu belirtmiştir.³⁸ Aynı gün Cumhurbaşkanı Erdoğan'la buluşmalarından sonra ortak bir basın toplantısı düzenleyen AB Komisyonu ve Avrupa Konseyi Başkanları, Yunanistan'ın "Avrupa'nın kalkanı" olması söylemini daha yumuşak bir düzeye çekerek, Yunanistan'ın sert tutumunu eleştirmişlerdir, ancak fiiliyatta duruma ilişkin bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Keza, İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch), 10 Mart 2020'de yaptığı açıklamada, 450'den fazla göçmenin Yunan askeri gemisinde göz altında tutulduğu tespitinde bulunmuş, bu durumun göçmenlerin sığınma talep etme haklarını ortadan kaldırdığını ve bu nedenle uluslararası hukukun ve AB mevzuatının Yunanistan tarafından ihlal edildiğini belirtmiştir.³⁹

28 Şubat 2020, AB'nin göçmenlere yönelik yaklaşımı için eşik zaman di-

limi olarak kabul edilirse, bu tarihten itibaren göçmenlerin, Türk yetkililerin ve Avrupalı sivil toplum örgütlerinin beyanı ile medyaya yansıyan haberler, Yunanistan'ın polislik görevini üstlenerek AB'nin sınırlarını korumak için yazılı anlaşma ve mutabakatlara göre değil kendi refahı için her türlü müdahaleyi meşru gören bir anlayışı benimsediğini ortaya koymaktadır. Yunanistan'ın 10 günlük zaman diliminde,

- Mültecilere karşı silah kullandığı ve bazılarını öldürdüğü ve yaraladığı,
- Mültecileri, Yunanistan'a illegal giriş yapmaları nedeniyle tutukladığı,
- Mültecileri taşıyan botları geri iterek ve batırmaya çalışarak göçmenlerin hayatlarını denizde tehlikeye attığı,
- Zor ve şiddet kullanarak göçmenlere kötü muamelede bulunduğu, kadın ve çocukların bu muameleden ayrı tutulmadığı,
- Temel bir insan hakkı olan sığınma talebini askıya aldığı ve böylelikle temel bir insan hakkını ihlal ettiği,
- Sınır kapılarını mültecilere kapattığı,
- Mültecilerin kıyafet ve paralarına el koyduğu,
- Aile fertlerini ayırarak, aile bütünlüğünü bozduğu,
- Tüm sığınma başvurusu yapma imkanlarını ortadan kaldırdığı tespit edilmiştir.

37 <https://www.hrw.org/news/2020/03/06/open-letter-85-organizations-regarding-rights-violations-refugees>, 11.03.2020.

38 Amnesty International, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/03/eu-leaders-meeting-with-erdogan-must-share-responsibility/>, 11.03.2020

39 Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/news/2020/03/10/greece/eu-allow-new-arrivals-claim-asylum>, 11.03.2020

Bu kapsamda, AB desteğiyle Yunanistan'ın, yukarıda bahsi geçen temel insan hakları metinlerini ve ilgili AB mevzuatının neredeyse tamamını, ileri ölçüde ihlal ettiğini söylemek mümkündür. Yunanistan'a verilen görevin her türlü şiddet eylemini meşru sayarak AB sınırlarını korumak olduğu, ancak kullanılan yöntemlerin göçmenlerin g eğilimine zarar vermekten ziyade AB değerleriyle çatıştığını ifade etmek gerekir. Türkiye sınırlarında bekleyen göçmenlerin bekleyişini ve g motivasyo-

nunu kırmak için kullanılan yöntemler, eşitlik, özgürlük ve adalet kavramlarıyla bir sistem oluşturan AB değerleriyle çelişmektedir. Göçmenlerin girişini leyerek AB lkelerinin sınırlarını koruduğunu, bu şekilde ekonomik ve sosyal refahı kendi ye ülke vatandaşları için sağladığına dair kabul, göçmenlerin kararlılığı, ulus aşırı bağları, AB lkele-
rindeki göçmenlerin maruz kaldığı ay-
rımıcı uygulamalarla birleştiğinde, süreç göçmenlerle birlikte AB ye ülkelerine de zarar verecektir.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1 Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, 28 Şubat 2020 tarihinde alınan sınır geçişlerinin açılması kararı sonrasında Edirne güzergâhını kullanarak Yunanistan'a gitmek isteyen göçmenlerin süreçteki deneyimlerini, karşılaştıkları muamele çerçevesinde nasıl değerlendirdiklerini öğrenmektir. Bu amaçla, göçmenin göç hikâyesinin nasıl ve hangi sebeplerle başladığı, sınır geçişinde kontrolün kaldırılması sonrasında nasıl bir göç yolculuğu izlediği, sınırı geçemeyip geri dönen veya döndürülen göçmenlerin nasıl bir muameleyle karşılaştığı araştırılacaktır. Gelecek planlaması ve hedefleri de, göçmenlerin bundan sonra Avrupa ülkelerine yönelik nasıl bir göç eğilimin olacağına dair gözlem sunması bakımından önemsenmektedir. Araştırma kapsamında, özellikle sınırı geçemeyen göçmenlere Yunan görevlilerinin davranış biçimi, göçmenlere Türkiye sınırlarında sunulan hizmetler açısından karşılaştırma yapabilecek bir çerçeve oluşturulmaya çalışılacaktır. Göçmenlerin yaşadıkları sorunlar ve beklentiler öğrenilmeye çalışılacak, milliyet, yaş, cinsiyet ve eğitim düzeylerine göre göç sürecine dair yaklaşımları öğrenilecektir. Elde edilen bilgiler, Türkiye'nin göç politikalarında benimsediği

yaklaşımın göçmenler tarafından nasıl algılandığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

2011 yılından bu yana özellikle Suriyeli göçüyle karşı karşıya kalan Türkiye'de Suriyeliler başta olmak üzere Afgan, Somali, Pakistan, Somali, Bangladeş, vb. birçok uyruktan göçmenler için Türkiye güvenli bir hayat alanı sunmuştur. Bu nedenle araştırmanın en önemli odağı, farklı göçmen gruplarının Avrupa sınırına geçme motivasyonuna dair görüşlerini anlamaktır. Ayrıca bu çalışma, Türkiye'nin sınır kapısını açma kararının göçmenler tarafından nasıl değerlendirildiğini ve gelecek beklentilerini öğrenmeye yöneliktir. Gerçekleştirilmesi amaçlanan araştırma kapsamında derinlemesine mülakat yöntemiyle görüşmeler gerçekleştirilecektir. Görüşmelerde elde edilen veriler; süreç yönetimi, Türkiye ve AB yaklaşım farklılığı ve sınırdaki bekleyişin geleceği olmak üzere üç temaya göre bulgulara dönüştürülmüştür.

Araştırmada zaman diliminin göç öncesi veya sonrasını değil, göç etmek için bekleyişin gerçekleştiği ve deneyimlerin yaşandığı dönemin seçilmesi, göçmenlerin bulundukları ülkenin ve

gitmek istedikleri ülkenin kendilerine yönelik yaklaşımını değerlendirmeleri açısından önemlidir. Çalışmaların göç öncesi ve sonrasına yoğunlaşması, göç sırasında yaşananların zaman geçtikten sonraki değerlendirmelerle öğrenilmesiyle sonuçlanmaktadır. Ancak bu çalışma, geçişlerin serbest bırakılmasıyla birlikte Yunanistan'a gitmek isteyen göçmenlerin yaşadıkları deneyimleri güncel bir şekilde değerlendirmelerine odaklanmıştır. Bu amaçla, Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenlerin karşılaştığı davranışların, AB'ye dair görüşlerini nasıl şekillendirdiği araştırılacaktır. Bu araştırma kapsamında,

1. Göçmenlerin uyruk ve farklı sosyo-ekonomik özelliklerine göre göç motivasyonunu etkileyen dinamikleri anlamak,
2. Sınırı geçmek için başladıkları bekleme süreçlerinde karşılaştıkları davranış Türkiye ve AB olmak üzere iki aktör üzerinden kıyaslama yaparak değerlendirmelerini öğrenmek,
3. Sınır geçişlerine izin verilmesiyle birlikte göçmenlerin Avrupa'ya geçişlerinin nasıl şekilleneceği ve gelecek planlarının nasıl kurguladıklarını, ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamıyla ortaya koymak,

4. Türkiye'ye yönelen göçün kontrol edilmesi ve yönetilebilmesi için çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır.

Araştırma, amaç ve hedefleri doğrultusunda genelde göçmenlerin göç deneyimlerini, özelde ise Türkiye ve AB arasındaki göç politikalarına yaklaşım farklılığını açıklamaya odaklanmıştır. Hakları olmasına rağmen sınırdan geçmelerine izin verilmeyen, sınırı geçen ama Yunan görevliler tarafından ağır fiziksel ve psikolojik şiddetle karşılanan göçmenlerin göç motivasyonlarının nasıl etkilendiği araştırılmıştır.

Bu araştırmayla aşağıdaki katkıların sağlanması hedeflenmektedir:

1. Bölgedeki siyasi ve ekonomik şartlar dikkate alındığında devam edecek olan göç hareketliliğinin eğilimini anlamak,
2. Göçmenlerin maruz kaldıkları sınır geçme şiddetine karşılık göç motivasyonlarının değişimini tespit etmek,
3. Göçmenlerin Edirne'deki bekleme sürecini deneyimleme biçimlerini ve beklentileri anlamak,
4. AB ve Türkiye göç yaklaşımına dair göçmenlerin görüşlerini öğrenmek,
5. Mevcut durumda Edirne'deki göçmen bekleyişinin sürdürülebilirliğini anlamak.

3.2 Yöntem

Nitel araştırma desenlerinden olgubilim ile tasarlanan bu çalışmada, katılımcıların deneyim, izlenim ve yaklaşımlarını derinlemesine anlama ve değerlendirme odaklı bir araştırma yürütülmüştür. (Creswell, 2007; Şimşek ve Yıldırım, 2013). Olgubilim araştırma deseni, deneyim ve izlenimlerin anlaşılmasını sağlayan bir yöntemdir. Örneklem seçiminde ise tipik durum örneklemesine uygun olarak, AB ülkelerine gitmek isteyen göçmenler şeklinde bir durum sınırlaması yapılmıştır. Göçmenlerin AB sınırında yaşadığı deneyimlerini anlamlandırması ve karşılaştıkları muamelenin gelecek planlarının nasıl etkileneceğinin

öğrenilmeye çalışıldığı çalışmada, veriler birebir görüşme ve odak grup görüşme aracılığıyla elde edilmiştir.

Kategorik içerik analizi ile bulgulara dönüştürülen veriler, süreç yönetimi, Türkiye ve AB yaklaşım farklılığı ve sınırdaki bekleyişin geleceği şeklinde temalar oluşturulmuştur. Çalışma temalar, göçmenlerin göç sırasındaki yaşanan tecrübelerle dayandırılarak ortak kategorilere göre belirlenmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'nin göçmenlere yönelik politikaları ile AB ülkelerinin uygulamaları arasındaki farklılıklar göçmenlerin deneyimlerine göre açıklanmaya çalışılmıştır.

3.3 Veri Toplama Aracı

Veriler birebir görüşme, odak grup görüşmeleri ve katılımcı gözlem ile elde edilmiştir. Birebir görüşmeler katılımcıların bulundukları Pazarkule ve İpsala'da, geçiş için bekledikleri il merkezindeki otogar, benzin istasyonları ve köylerde yarı yapılandırılmış mülakat formu aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Yarı-yapılandırılmış sorular, tipik durum örneklemesine uygun olarak göçmenlerin göç etme durumunu nasıl anlamlandırdığını anlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Odak grup görüşmelerinde ise bu sürecin içinde göçmenlere insani yardım sunan kurumsal kimliği temsil eden çalışanlar, STK temsilcileri ve muhtarlar katılımcı olarak seçilmiştir. "Göçmenlerin karşılaştıkları davranış" ve "gelecek planlaması" çerçevesinde elde edilen verilerin toplanmasına, 3 gün süren katılımcı gözlem süreci de dahil edilmiştir. Katılımcı gözlem dahilinde göçmenlerin geçiş için mevcut durumda bekledikleri hayat alanı ve göç güzergâhındaki durum incelenmiştir. Bu kapsamda ka-

tılımcı gözlemin, göçmenlere yönelik Türkiye'nin herhangi bir kurumsal sorumluluğu olmamasına rağmen insani yaklaşımla temel ihtiyaçlarını karşıladığı, AB yaklaşımını temsil eden Yunanistan'ın ise göçmenlere yönelik insani

değerlerden ziyade sınır korumasını öncelediği ve bu koruma için her türlü şiddeti meşru saydığı gözlemi, elde edilen veriler sonucunda bulgu olarak öne çıkmıştır.

3.4 Veri Analizi

Elde edilen veriler kategorik içerik analize tabi tutularak bulgulara dönüştürülmüştür. Yapılan gözlemler ve veriler, göçmenlerin AB ülkelerine gidişindeki temel motivasyonun ekonomik nedenler olduğunu, ancak 2015 yılında Avrupa sınırlarına geçiş yapan aile üyeleri ve tanıdıklarla kurulan iletişimin de etkisi

bulgu olarak öne çıkmıştır. Veri analizinde kategoriler, göçmenlerin mevcut durumlarını değerlendirmesine göre süreç yönetimi, karşılaştıkları tavır ve davranışlara göre Türkiye ve AB yaklaşım farklılığı, göçmenlerin gelecek planlarına göre de sınırdaki bekleyişin geleceği şeklinde temalara dönüştürülmüştür.

4. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1 Katılımcı Bilgisi

Edirne’de yapılan araştırmaya katılan göçmenlerin sosyoekonomik özelliklerine göre sınıflandırıldığında, katılımcıların 14’ü kadın, 66’sı ise erkektir. Göç yolculuğunun zorluğu dikkate alındığında, erkeklerin göçte başlıca aktör olması rasyonel bir sonuçtur. Ailesi olmasına rağmen tek başına sınırı geçmeye çalışan erkeklerin göç motivasyonunda ilk aşama sınırı geçmek, sonrasında düzenli bir hayat kurduktan sonra geride kalan ailelerini de göç edilen ülkeye taşımaktır. Bu planlama, göçmenlerin uyruklarından bağımsız olarak ortak bulgu olarak öne çıkmıştır. Ailesiyle göç yolculuğuna katılan göçmenlerde endişe oranının, yalnız göçmenlere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların kırılgan yapısına Yunanistan tarafının uyguladığı şiddet ve aile parçalanmasına sebep olan uygulamaları, aileyle yapılacak göç yolculuğunun belirsizliğini arttırmaktadır. Bu noktada, sınır kapılarında geçişin engellenmeyeceği kararının devam edeceği, aynı zamanda Yunanistan tarafının uyguladığı şiddeti her geçen gün arttırdığı gerçekliği erkek göçmenlerin oranının artacağı öngörüsünü desteklemektedir.

Katılımcıların uyruklarına bakıldığında ise ilk sırada Suriye uyruklu (35) göç-

menlerin geldiği Suriyelileri ise Afgan ve Somalili göçmenlerin izlediği görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin AB ülkelerine gidiş motivasyonunu destekleyen başlıca faktör ise, 2015 yılında Türkiye’den AB ülkelerine giden akraba ve arkadaşlarıyla kurdukları iletişimidir. Bu iletişim, Suriyeli göçmenlerin aileleriyle birlikte sınırı geçmesini de teşvik ederken, Afgan ve Somalili göçmenlerde belirleyici etki, ülkelerindeki siyasi ve ekonomik kaostan kurtulma ve ekonomik gerekçelerdir. Suriyeli, Afgan ve Somalili göçmenlerin yanı sıra Irak, Pakistan, İran, Nijerya ve Fas uyruklu göçmenler de sınırdaki geçiş için beklemektedir. Bu durum, AB’nin göç politikasını Suriyeliler özeline indirgeyerek göçmenlerin mahrum kaldıkları temel insan haklarının görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Sınır kapısından geçmek isteyen göçmenlerin asıl meselesi, kendi ülkelerinde kendilerine bir hayat alanının bırakılmamasıdır.

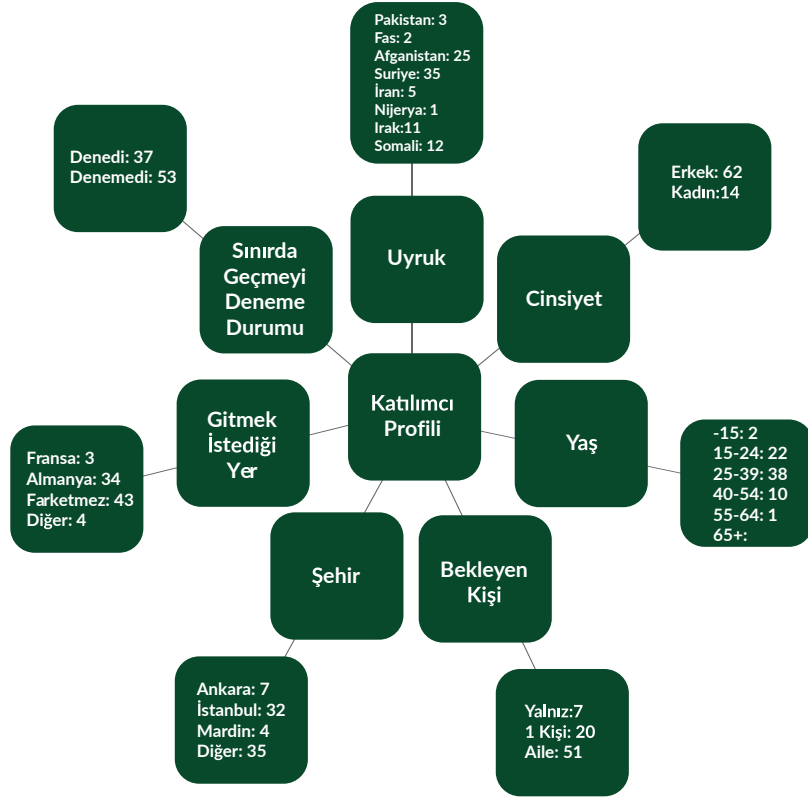
Katılımcıların gitmek istedikleri AB ülkeleri sorulduğunda ise öncelikli tercihin Almanya olduğu görülmektedir. Yunanistan’a verilen sınırları her türlü şiddeti kullanarak önleme görevi, Yunanistan’ın göç sürecindeki yüklendiği misyon olarak görülmektedir. Yapılan görüşmelerde Yunanistan’da yaşamak

isteyen hiçbir katılımcı bulunmazken, belirli bir tercihi olmayan, tek amacının Avrupa'ya geçmek olduğunu ifade eden katılımcılar dahi Yunanistan'ı yaşanacak ülke olarak değil, Avrupa'ya geçiş yolu olarak kabul etmektedir. Yunan görevlilerinin gaz bombası, plastik mermi, fiziksel ve psikolojik şiddet kullanılarak önlemeye çalıştığı geçişlerde, Yunanistan ülke olarak AB ülkelerinin bekçisi şeklinde konumlandırılmıştır.

Göçmenlerin yaş aralığı incelendiğinde ise, Suriyeli göçmenlerin Afgan, Somali ve diğer uyruklu göçmenlere göre daha üst bir yaş aralığında olduğu görülmektedir. Afgan, Somali ve Pakistan uyruklu göçmenler 15-24 yaş aralığında kümelenirken, 25-39 yaş aralığındaki Suriyelilerin sayısı fazladır. Bu durum, Türkiye'de hali hazırda hayat kuran Suriyelilerin Avrupa ülkelerindeki aile veya arkadaş bağlantılarının devam ettiğini, sınır geçişine izin verilmesinin akabinde de Avrupa ülkelerindeki tanıdıklarının yanına yerleşimi tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Türkiye'de bir yaşam kurmalarına rağmen, ekonomik sebepler ve aile yakınlarının Avrupa ülkelerinde olması, göçü tetikleyen başlıca sebeplerdir. Sınırlarını kapatmak için sert ve insani olmayan

önlemler alan AB yaklaşımında göz ardı edilen, ulus aşırı bağların devam ettiği ve bir şekilde bu bağların göçle sonuçlanacağı gerçekliğidir. Göçmenler sınırı geçme deneyimine göre sınıflandırıldığı ise, 37'sinin sınırı geçmeyi denemiş ancak başarılı olamadığı; 53'ünün ise henüz bir girişimde bulunmadığı bekleyişin sürdürüldüğü görülmektedir. Sınırı geçmeyi deneyenlerin çoğunluğu erkektir ve yalnız başına veya arkadaşlarıyla göç yolculuğuna başlamıştır. Aileyle sınırı geçmeye çalışan göçmenlerde ise bekleyiş ve güvenli bir şekilde AB sınırlarına girme umudu ortaya çıkmıştır. Hali hazırda Yunanistan ve AB, sınırlarını korumak için şiddet sınırlarını arttırması, AB sınırlarında erkek göçmen nüfusunun yoğunlaşmasıyla sonuçlanacaktır.

Göçmenlerin Edirne'ye gelmeden önce yaşadığı şehirlerin dağılımına bakıldığında ise, ilk sırada İstanbul gelmektedir. Diğer şehirler ise birbirleriyle kıyaslanamayacak şekilde homojen dağılmıştır. İstanbul'un yalnızca göçmenlerin yerleşim yeri olarak değil, Edirne'ye geçiş için ortak bir güzergâh olduğu dikkate alındığında, göçmenlerin İstanbul'da yoğunlaşacağı kaçınılmazdır.

4.2 Bulgular

4.2.1 Süreç Yönetimi

» Göçmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerde, Avrupa'ya geçişlerdeki başlıca motivasyonun her insanın temel hakkı olan eğitim, sağlık, çalışma, vb. haklara erişim olduğu öne çıkmıştır. Katılımcıların Türkiye'de niceliksel olarak en yoğun olan Suriyelilerden ziyade Afganistan, Pakistan, Bangladeş, vb. milliyetlerine mensup olması, bu ülkelerdeki yaşam koşullarının zorluğundan kaynaklanan zorunlu bir göçü işaret etmektedir. Özellikle Afgan göçmenler, Afganistan'daki yaşamın temel refah göstergelerinin eksikliğinden ziyade, temel hak olan hayat hakkının dahi olmamasından dolayı göç etmek zorunluluğundan bahsetmişlerdir. Yunanistan sınırını zor-

layan göçmenlerin yalnızca Suriyeli olduğu kanısı doğru olmadığı gibi, küresel ölçekte gelirin ve refahın adil dağıtılması sorununun zorunlu göçün başlıca sebebi olduğunu ortaya koymaktadır.

"28 yaşındayım, 4 senedir Niğde'de balıkçıda çalışıyorum. Ailemle Afganistan'dan yaklaşık 10 sene önce İran'a kaçtık. Bana neden Afganistan'a gidip ülken için savaşmıyorsun diyorlar. Oraya gidip kardeşin kardeşle savaştığı bir ortamda kardeşlerimi mi öldüreyim? Ailem hala İran'da, kendileriyle görüşüyorum. 4 sene önce kaçak yollardan Türkiye'ye geldim. Ekonomik sıkıntılardan dolayı Avrupa'ya gitmek istiyorum. Daha iyi

bir yaşam için Avrupa'ya gidip ailemi de oraya götürmek istiyorum."

Savaş, çatışma ve kaos ortamında hayat hakkı dahi olmayan insanların göç etmek dışında bir çarelerinin bulunmadığı ortamda, göç akının devam edeceği kaçınılmaz bir gerçektir. Avrupa ülkelerine gidişin başlıca sebeplerinden birisi insan onuruna yaraşır bir yaşama kavuşmak iken, gidişin tetikleyici unsuru kendi ülkelerindeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıktır. Avrupa ülkelerinin sınırlarını ve refahını korumadaki kararlılığından önce, göçmenlerin kendi ülkelerine dönmeleri için ortaya konulacak adil ve eşitlikçi uygulamalar sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

"17 yaşındayım, 5-6 aydır Türkiye'deyim. Şu an çalışmıyorum. 4 yaşındayken Afganistan'dan ailemle İran'a geçtik. Orada tehdit aldığımız için kız kardeşimle Türkiye'ye kaçtık. Annem ve babam hala İran'da."

"Bizim kimseyle bir sorunumuz yok. Biz sadece bize insan gibi davranılmasını istiyoruz. Geldiğimiz ülkede bize köpek gibi davranılıyor. Yunanistan da böyle davranıyor. Biz daha iyi bir yaşam arıyoruz."

Türkiye'den Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenlerle yapılan görüşmelerde 2015 yılı eşik bir zaman olarak öne çıkmıştır. 2015'de Avrupa ülkelerine geçen göçmenlerle kurulan iletişim, Türkiye'deki göçmenler için tetikleyici bir unsurdur. Özellikle Almanya, İsviçre ve

Fransa ülkelerinin ismi sıklıkla telaffuz edilmiş, bu ülkelere geçmeyi başarmış akraba ve arkadaşlarından elde edilen bilgiler, göç için pozitif bir motivasyon oluşturmaktadır. Bu bağ devam ettiği sürece, göç sürecinin göçmenlerin Türkiye'de kalması şeklinde yönetilmesi rasyonel değildir. AB ülkelerinin bu gerçekliğe göre sorumluluk ve yük paylaşımını gözden geçirerek, göçün doğal akışına müdahale etmesi ortaya çıkan hak ihlali sayısını niceliksel olarak artmasıyla sonuçlanacaktır. Ancak ulus aşırı bağların, özellikle de iletişimin bu denli güçlü olduğu bir zaman döneminde duvar, dikenli tel ya da şiddet kullanılarak göçmenlere müdahale etmek, göç süreci yönetimini 1980'li yıllara geri döndürecektir. Aile refahını düşünerek, komşuluk ve akrabalık bağlarının referans alındığı göç eğilimini azaltmak için kullanılacak politika ve araçlar da insani olmak zorundadır.

"Abi benim üç kızım var. Bütün akrabalarım da Almanya'da. Türkiye'de misafirliğe bile gidecek kimsem yok. Kızlarımdan biri hastalansa işimden izin almak zorunda kalıyordum. Bir keresinde kızlarımdan biri hastalandı iki gün işe gitmedim, tam iyileşiyorken diğer hastalandı. Onunla ilgilenirken patronum beni işten çıkardı. O da haklıydı."

Hikâye 1: "Eğer burada bir tek benim kalacağımı bilsem, beni de öldüreceklerini söyleseler, yine de vazgeçmeyeceğim. Bana yapacakları şey, ülkemde olanlardan daha kötü olamaz."

Nadya (20) daha iyi bir hayat için ülkesini terk eden göçmenlerden biri. Nadya'nın Somali'de başlayan yolculuğunun nerede sonlanacağı ise henüz belli değil. Nadya bizler için milyonlarca göçmenlerden biri. Ancak Nadya'nın hikâyesi aslında hiç de sıradan değil. Nadya, ülkesindeki El-Şabab'ın terör eylemlerinden bıkmış, bombalı saldırılarda aile fertlerini kaybetmiş güçlü bir kadın. Artık daha fazla dayanamayarak cebindeki tüm parayı kaçakçılara veren Nadya, kız kardeşini de yanına alarak İran ve Suriye üzerinden Türkiye'ye giriş yapmış. Oradan da İstanbul'a gelen Nadya'nın hiç parası kalmamış. Türkiye'den Avrupa'ya geçebilmek için 2000 Euro biriktirmesi gerektiğini söyleyen Nadya, iki ayda kazandığı paralarla geçimini ancak sağlayabilmiş. Türkiye'deki üçüncü ayında ise arkadaşları ona kapıların açıldığını, artık Avrupa'ya rahatlıkla gidebileceğini söylemiş. Fakat cebinde hiç parası olmayan Nadya, otobüsle Edirne'ye gidebilmek için arkadaşlarından borç istemiş. Hiç kimseden borç alamayınca da pes etmemiş, yürümeye karar vermiş. Nadya İstanbul'dan Edir-

ne'ye kız kardeşi ile birlikte yürüyerek gelmiş. Sesinde hiçbir titreme olmadan ve bu yaptığıyla gurur duyan Nadya'nın gözlerindeki kararlılık herkesi hayrete düşürecek cinsten:

Göçmenlerin bulunduğu alana henüz gelen Nadya'nın yüzünde hiç yorgunluk ifadesi yoktu. Kardeşine ablalık yapıyordu ve Almanya'da birbirleri için yaşayacaklardı. Terör eylemi istemiyordu, kavga istemiyordu, savaş istemiyordu, para da istemiyordu. O yalnızca güvenli bir yerde kardeşiyle huzurlu bir yaşam sürmek istiyordu. Nadya'nın bu azmi aslında Avrupa'ya geçmek için günlerdir Edirne'de bekleyen tüm göçmenlerin bir sembolü. Peki, Nadya sınırı geçemezse ne yapacak? Yunanistan ona izin vermezse Nadya geri mi dönecek? Hayır, Nadya geri dönmeyi asla düşünmediğini şöyle söylüyor:

"Eğer burada bir tek benim kalacağımı bilsem, beni de öldüreceklerini söyleseler, yine de vazgeçmeyeceğim. Bana yapacakları şey, ülkemde olanlardan daha kötü olamaz."

4.2.2 Türkiye ve AB Yaklaşım Farklılığı

Görüşme yapılan Pazarkule'de ve civar köylerde Yunanistan'a geçmek için bekleyen veya geçişi denemiş ancak başarısız olan göçmenlerin tümü, Türkiye ve Yunanistan görevlilerinin yakla-

şım farklılığından bahsetmişlerdir. Türkiye'den Yunanistan'a geçtikten sonra yakalanan göçmenlerin çoğu kıyafet, telefon, nakit para ve valizlerine el konularak insanlık dışı bir muameleyle

karşı karşıya kalmıştır. Yunanistan'ın göçmen geçişlerine izin vermemesi kabul edilemezken, aynı zamanda bu süreçte kullanılan yöntemler hem göçmenler açısından hem de bu süreci takip edenler bakımından oldukça şaşırtıcıdır. Girişe izin verilmemesi bir politika olarak uygulanabilir, ancak kişinin sahip olduğu eşyalara haksız bir şekilde el koymak bir devletin güvenlik kamufajı altında kişi hürriyetine ve mülkiyet dokunulmazlığına gasp niteliği taşımaktadır.

“Tek başıma geldim ailem yok. 2 sefer geçiş yapmayı denedim üstümdekileri aldılar tekrar Türkiye'ye gönderdiler. Kıyafetlerimi ve telefonumu aldılar. İsviçre'ye gitmek istiyorum.”

Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olması ve 83 milyonu aşan nüfusu, ekonomik üretim sürecindeki imkânların göçmenler tarafından paylaşılmasını zorlaştırmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti devletinin ve toplumunun göçmenlere yaklaşımı sorulduğunda, ekonomik zorluklara rağmen göçmenlere karşı insani yaklaşıma öncelik verildiği vurgulanmıştır. Türkiye'den gitme isteği, nüfusun genç ve niceliksel olarak yoğun olmasından dolayı iş imkânlarının kıtlılığıyla ilgilidir. Avrupa ülkelerindeki durum ise Türkiye'den farklıdır. Yaşlı nüfus oranının yüksek olması ve nüfusun sayısal olarak düşüklüğü, işgücü ihtiyacını arttırdığı gibi göçmenlerin iş bulma umudunu da beslemektedir. Avrupa ülkelerinde maruz kalacakları ayrımcılığa rağmen, temel yaşam gereksinimleri

için bu ülkelere gitmek istemektedirler. Dolayısıyla, Avrupa ülkelerine göçün başlıca sebebi ekonomik temellidir.

“Kız kardeşimle beraber sınırda karşıya geçmeyi bekliyoruz. Türkiye iyi bir ülke, bize iyi davranıyorlar ama iş bulma konusunda sıkıntı yaşıyorum. 1 haftadır burada sınırı geçmeyi bekliyoruz.”

Yunanistan'ın göçmenlerin ülkeye giriş eğilimini yavaşlatmak için kötü muameleyi bir araç olarak kullandıkları, bu davranışın göçmenler üzerinde olumsuz bir algıyla sonuçlanacağına dair bir kabulün olduğu sıklıkla ifade edilmiştir. Ancak göç yolunda deneyimli sayılabilecek ve zorluklara aşına bu grubun, Yunan görevlilerinin tavrından etkilenmedikleri gözlemlenmiştir. Fiziksel şiddetin bilhassa göçmenlerin göç direncini kırmak için kullanıldığı, şiddetin her geçen gün derecesini artırarak insanlık suçu işlendiğine dair ortak bir kanı söz konusudur.

“22 yaşındayım, Yunanistan'a geçmeyi denedim fakat geri gönderdiler. Üstümüzdeki her şeyi alıyorlar. Bence bir algı operasyonu yapıyorlar. Bize kötü davranarak Avrupa'ya geçmemiz durumunda buradaki hayatımızdan çok daha kötü bir durumda olacağımızı gösterip bizi Türkiye'de kalmaya ikna etmeye çalışıyorlar. İpsala'dan geçmeyi denedim. Birkaç yeri daha denedikten sonra buraya geldim. 4 gündür buradayım. Sonuna kadar bekleyeceğim. İtalya'ya gitmek istiyorum.”

Yapılan görüşmelerde sınırı geçmiş ancak Yunan görevliler tarafından yakalanarak tekrar Türkiye sınırlarına gönderilen göçmenlerin deneyimleri, Türkiye ve AB yaklaşım farklılığını doğrudan ortaya koymaktadır.

“Sınırı ilk geldiğimde geçtim, üç gün yürüdüm. Ama yakaladılar beni. Her şeyimi aldılar; telefonumu aldılar, çantamı aldılar, paramı aldılar, kıyafetlerimi aldılar, her şeyimi aldılar, dövdüler. Sonra buraya geri yolladılar.”

“İki kere sınırı geçmeyi başardım. Ama beni yakaladılar ve neredeyse öldürüyorlardı. Elimdeki her şeyi alıp beni geri gönderdiler.”

Sınır kapısı açılması kararının ardından, sınırı geçmek için Edirne'ye yoğun bir göçün başlaması beklenen bir durum iken, AB ve Yunanistan'ın göçmenlerin doğrudan hayatını hedef alan müdahaleleri göçmenler açısından oldukça şaşırtıcı bulunmuştur. Kısa sürede gıda ve ısınma yardımı için, üstelik böyle bir sorumlulukları olmasına rağmen insani bir yaklaşımın gerekliliği olarak göçmenlere yönelik sistemli bir düzen kurulmuştur. GİGM, Kızılay ve AFAD başta olmak üzere STK ve dernekler, göçmenlerin maruz kaldığı kötü muamele ve bekleyiş süresinin olumsuz etkilerini azaltmak için kayda değer bir performans göstermektedir. Türkiye'nin göç politika yönetiminin merkezinde yer alan insani yaklaşım, bu süreçte de Türkiye tarafındaki hâkim anlayıştır. Refah paylaşımı için göç-

menleri tehlike olarak gören AB ve Yunanistan yaklaşımına karşılık, Türkiye hiçbir sorumluluğu olmamasına rağmen göçmenlere insani düzeyde asgari bir hayat alanı sunmaktadır.

“Türk hükümeti, bizim dünyada görebileceğimiz en iyi hükümet. Bunu açıkça söyleyebilirim. Ama benim ailem Almanya'da yaşıyor. Ben de daha iyi bir hayat için oraya gitmek istiyorum.”

“Türkiye ve Yunanistan birbirinden çok farklı. İnsanlık anlamında ikisi birbirinin tam zıttı. Yunanistan'dan bir insanlık görmedik.”

Hikâye 2: Şunu biliyorum: Dünyanın en huzurlu memleketine de gitsem Türkler kadar merhametli bir milleti asla bulamayacağım.”

Muhammed (23) yıllardır muhaliflerin safında Suriye rejimine karşı savaşmış. Savaşta akrabalarının birçoğunu kaybetmiş, ancak bu onu daha da hırslandırmış. 2017'de bir çatışma sırasında ağır yaralanan Muhammed, önce Suriye'de bir hastaneye kaldırılmış, ardından durumunun ağırlığı nedeniyle Kilis'te bir hastaneye nakledilmiş. Artık savaşamayacağından emin olan Muhammed, Suriye'de bu haliyle yaşayamayacağına kanaat getirmiş, farklı bir yol izlemesi gerektiğine dair kendisini ikna etmiş. Muhammed için hikâye de aslında tam olarak burada başlıyor.

Muhammed, hastaneden kaçarak şehre ilerliyor ve izini kaybettiriyor. Bir yıl

kadar Kilis'te düşük ücretlerle hamallık yapıyor, fakat bu onu daha da yıpratıyor. Ardından İzmit'e gidiyor ve bir oto yıkamada yine düşük bir ücretle çalışmaya başlıyor. Birkaç yüz lira Muhammed için düşük bir ücret fakat en azından daha az yorucu bir işte çalışıyor ve yaralanan bacağı böylece daha az ağrıyordu.

Kapıların açıldığını duyunca da en başta inanmıyor, fakat arkadaşları ona birçok kişinin geçebildiği haberini veriyor ve ardından Muhammed, her şeyini bırakarak Edirne'ye geliyor. Edirne'ye geldiği ilk gün karşıya geçmeyi başaran Muhammed, ağrıyan bacağına rağmen tam üç gün Yunanistan'ın içinde yürüyor. Fakat arkadaşlarından daha yavaş ilerliyordu ve gücünün tükendiğini hissediyordu. Üçüncü günün akşamı gözlerini Yunanistan'da bir karakolda açan Muhammed o anları şöyle anlatıyordu:

"Kendime geldiğimde her yerimde ağrı hissediyordum. Üzerimde birkaç Yunan polisi, bütün uzuvlarıma elleriyle ve sopalarla vuruyor, çığlıklarına aldırış etmiyorlardı. Sonra üstümdekileri çıkarmamı istediler. Her şeyi, ama her şeyimi aldılar. Telefonumu, hatta ayakkabılarımı bile aldılar. Sonra bir arabaya fırlatıp Türkiye sınırında arabadan attılar. Türkler geldi. Bizi aldı. Önce bizleri giydirdi; ayakkabı ve mont verdiler. Sonra da kampa getirdiler. Şunu biliyorum: dünyanın en huzurlu memleketine de gitsem Türkler kadar merhametli bir milleti asla bulamayacağım."

Muhammed için kampta beklemek çok zor. Saatlerce yemek sırasında beklemek zorunda kalıyor ve yaraları ağrımaya başlıyor. İzmit'ten ayrılırken cebinde kalan parayla yakınlarındaki bir marketten alışveriş yaptığını söylüyor. Parası bittiğinde ise geriye dönmek zorunda kalacağını belirtiyor. Çünkü Muhammed için saatlerce sırada beklemek çok zor. Tek hayali ise İsveç'teki teyzesinin yanına giderek birazcık dinlenmek, silah ve bomba seslerinden uzak bir hayat geçirmek. Muhammed, kendisinin de bir insan olduğunu hissetmek istiyor.

Görüşmelerde Yunanistan'ın göçmenlere yönelik fiziksel şiddet ve saldırısı karşısında göçmenlerin şaşkınlığı gözlemlenmiştir. Avrupa hayali kuran ve Avrupalı kimliğini modernite ve medeni yaşamla eşleştiren göçmenler, henüz sınırı geçme aşamasında karşılaştıkları şiddet ve saldırı kültürünü anlamlandırmada zorlanmaktadırlar. Bu zorluk, savaşın hüküm sürdüğü Somali ve Afganistan ülkelerinden gelen göçmenlerde daha ciddi bir şekilde yaşanmaktadır. Şiddet, saldırı, kaos ve çatışmayı kendi ülkelerinde deneyimleyen ve temel hak olan yaşam için göç etmek zorunda kalan bu gruptaki göçmenler, hayat hakkının tartışılmaz olduğunu düşündükleri Avrupa ülkelerinin şiddeti desteklemesi karşısında kendilerini çaresiz hissetmektedir. Yalnızca giriş aşamasında gaz bombası, plastik mermi, gasp ve insan onurunu aşağılayan müdahalelere maruz kalan

göçmenler için sonrası için gelecek endişesini arttırmaktadır.

“Buraya gelmeden önce Somali’de El-Şabab beni öldürmeye çalıştı. Onların elinden kaçtıktan sonra Somali’den ayrılmaya karar verdim. Sonra İran ve Suriye üzerinden Türkiye’ye geldim. Sınırların açıldığını duyduktan sonra da buraya geldim ve sınırı geçtim ama şimdi de Yunan askerleri beni öldürmek istedi. Onların silahlarından, gaz bombalarından kaçtım.”

Hem sınırdaki bekleyiş sürecinde hem de daha öncesinde Türkiye’nin göçmenlere yönelik yaklaşımı sorulduğunda, göçmenlerin ortak görüşü Türkiye Cumhuriyeti devletinin ve toplumu-

nun yardımseverlik, merhamet ve vicdanlı bir tavrın sergilendiği yönünde olmuştur. Bu görüşü desteklemek için Türkiye’deki sivil vatandaşların davranışları örnek gösterilmiş, bunun yanı sıra kamu görevlilerinin de sivillerden farklı olmadığı vurgulanmıştır. Bu ortak görüş, katılımcılardan birisinin ifadesi kullanılarak “Türkiye’nin vicdanı” şeklinde kavramsallaştırılabilir.

“Hiçbir ülke Türkiye’nin vicdanının yanına yaklaşamaz. Türkiye’nin askeri de vatandaşı da polisi de vicdanlı. Biz hiçbir Türk’ten zarar görmedik.”

Hikâye 3: “Yunanlar oğlumu daha fazla dövmesinler diye 3 yaşındaki kızımı onun kucağına verdim...”

Şefika Naziri (40) ve 21 yaşındaki oğlu Burhaneddin Naziri, Pazarkule sınır kapısına giden karayolunda karşımıza çıktılar. Anne Naziri karayolunun kenarında oturmuş elindeki fotoğrafları yoldan gelip geçenlere gösteriyordu.

Oğlu Burhaneddin ise meraklı gözlerle etrafta olup bitenleri izliyor, annesinin yanına dönüyor sonra tekrar olup bitenleri izlemek üzere yol kenarında bekleyen araçların arasından kalabalığı izlemeye koyuluyordu. Yanlarına gitti-

ğimizde anne “Allah rızası için...” dedi. “Allah rızası için kızıma kavuşturun beni” diye ağlamaya başladı, elindeki fotoğrafları göstererek. Ne oldu diye sormaya çekiniyorduk çünkü gün boyunca birbirinden acıklı onlarca hikâye dinlemiştik. O küçücük kız çocuğunun başına gelmiş olabilecek şeyi kaldıracak gücümüz kalmamıştı. Gün boyunca dinlediğimiz onlarca acıklı hikâyenin yanında, Yunanistan tarafından atılan gaz bombalarına maruz kalmış, oradan oraya koştururken aklımız, bedenimiz, ruhumuz ve vicdanımız çok yorulmuştu. Ancak o gün “ne oldu” diye sormak için oradaydık ve bu soruyu sormak görevimizdi.

Naziri ailesi 2015'te Afganistan'dan Türkiye'ye gelmişler. Tam 9 kişilik bir aile... Ankara'nın Gölbaşı ilçesine yerleşmişler. Küçük çocuklar okula başlamış, anne baba ise restoranlarda bulaşıkçılık yapıyormuş. Türkiye'nin kendi sınırlarını açtığını duydukları gün her şeyini alarak yola düşmüş, Pazarkule sınır kapısına ulaşmışlar, diğer akrabalarıyla birlikte. 6 Mart 2020 Cuma günü de sınırı aşarak Yunanistan'a geçmişler. Ancak pek yol alamadan Yunan görevlilerce yakalanarak mültecilerin tutulduğu kampa götürülmüşler. Önce üzerlerindeki paralar, cep telefonları ve evraklara alınmış. Anne Naziri, bir tek Türkiye tarafından verilen yabancı kimlik kartını kurtarabilmiş. Onu da küçük kızının üzerindeki kıyafetlere gizleyerek başarabilmiş. Ardından içeri alındıkları binada, Yunan görevlilerce dövölmeye başlamışlar. Kadın-erkek,

yaşlı-çocuk, yumruklar, tekmeler, sopalarla dayak yemişler. En çok da 19 yaşındaki oğlu dövölmüş. Anne oğlunun kurtulamayacağını anladığında dayanmamış ve 3 yaşındaki kızını oğlunun kucağına vermiş: “Yunanlar oğlumu daha fazla dövmesinler diye 3 yaşındaki kızımı onun kucağına verdim. Kızım kucağında olursa belki onu dövmeyi bırakırlar diye. Ama onlar dövme-ye devam ettiler. Engel olmaya çalıştım ama durduramadım.”

Aynı gece sabah 01:00'de Yunan görevliler, tüm aileyi Türkiye sınırına bırakmış. Ancak dönen yalnızca 7 kişi olmuşlar. Anne Naziri'nin 3 yaşındaki kızı ve daha fazla dayak yemesin diye küçük kızını kucağına verdiği oğlu Yunanistan'da tutulmuş. Bölgedeki Türk görevlilerin yardımıyla 7 kişi kalan aile Ankara'ya geri götürölmüş. Anne, geriye kalan çocuklarını Ankara'daki akrabalarına emanet edip, oğlu Burhaneddin ile gerisin geriye Pazarkule'ye dönmüş, belki arkalarından, geride kalan iki çocuğu da Türkiye sınırına bırakılmıştır diye... Binlerce mültecinin arasında fotoğraflarını göstererek çocuklarını aramaya başlamış ancak bulamamış. Umutsuzluğunun omuzlarına yüklediği yorgunlukla, ne yapacağını bilmez bir halde, çaresizce yol kenarına oturmuş.

“Ya çocuklarımı göndersinler buraya ya da bıraksınlar ben oraya gideyim” diye ağlamaya başladı biz ayrılmaya yeltenince. “Kızım durmaz bensiz” dedi. “Çok ağlar, kimse susturamaz.”

4.2.3 Sınırdaki Bekleyişin Geleceği

Pazarkule'de ve civar köylerde sınırı geçmek için bekleyen göçmenlerin bekleme planlaması ve geleceği dair öngörüler, sosyoekonomik özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Avrupa ülkelerine gitme isteği, yanlarında kadın ve çocuk bulunmayan göçmenler için daha kararlı ve dirençlidir. Yunanistan'a geçen, sonrasında ise sahip oldukları telefon, nakit, valiz, vb. her eşyası alınmış, fiziksel şiddete maruz kalmış olmalarına rağmen, kadın ve çocuk sorumluluğu olmadığı için geçişi başarana kadar deneme yapılacağı sıklıkla ifade edilmiştir. Tek başınalığın sınırı geçmede güçlü bir direnç oluşturduğu gözlemlenmiş, asgari gereksinimleri karşıladıkları sürece beklemeye devam edileceği eğilimi öne çıkmıştır. Bu durum, sınır geçişlerine izin verilmesi kararı sonrasında sınırı geçmek için sınıra gelecek olan göçmenlerin erkek, bekâr veya yanında ailesi bulunmaması, belirli bir finansa sahip olunması, vb. özelliklerin sınırdaki bekleyişi devamlı kılacağı görüşünü desteklemektedir.

"Avrupa'ya gittikten sonra hangi ülkeye gittiğim çok önemli değil. Ben bizzat denemedim ama 4 arkadaşım sınırı geçmeye çalıştı, üstlerindeki her şeyi alıp Türkiye'ye geri gönderdiler. Tek başıma buradayım. Param bitene kadar beklemeyi düşünüyorum."

Avrupa ülkelerine geçişlerin AB desteğiyle Yunanistan'ın kullandığı şiddete rağmen devam edeceği, bu devamlılığı sürdürecektir olan asıl aktörlerin 17-35 yaş aralığındaki erkekler olacağı izlenim edinilmiştir. Pazarkule kapısından olmasa dahi bir şekilde geçişlerin süreceği, Edirne'nin Avrupa'ya göçmen taşıyacak transit merkez olacağı, dolayısıyla bekleyişin salt beklemekten ibaret olmayacağı ve farklı yolların deneneceği anlaşılmaktadır. Dönebilecekleri güvenli bir ülke, yaşanabilir bir alanları olmayan göçmenlerin beklemek ve sınırı geçmeyi denemekten başka bir alternatifi bulunmamaktadır. AB ülkeleri göçmen hareketliliğini kontrol altına alabilmek için kullandığı gaz bombası, plastik mermi ve dikenli tel, vb. insan yaşamını doğrudan tehdit eden uygulamaların caydırıcı olması beklenmektedir.

"34 yaşındayım, 4 yıldır Türkiye'deyim. 3 yıl Eskişehir, son 1 yıldır da İstanbul'da yaşıyorum. İran'ın Tebriz şehrindenim. Sınıra 4 arkadaş geldik, 7-8 gündür sınırdaki karşıya geçmeyi bekliyoruz. Arkadaşlarımızdan bazıları sınırdaki telleri kesip geçmeye çalıştı ama başarılı olmadı. Ekonomik sebeplerden dolayı Avrupa'ya gitmek istiyorum. Ülke tercihim yok, Almanya veya Hollanda'ya gidebilirim. Geri dönmek istemiyorum, sonuna kadar burada kalacağım."

Türkiye'den ayrılma isteğinin başlıca sebebi ekonomik açıdan sorun yaşanmasıdır. 8 yıldır Türkiye'de bulunmasına ve elektronik mühendisi olmasına rağmen kendi niteliğine uygun iş bulamayan bir katılımcı, Avrupa ülkesine gitme isteğini niteliklerine uygun iş bulma ve akademik yaşamına devam etme olarak belirtmiştir. Suriyelilere yaklaşık 9 yıldır ev sahipliği yapan ve Geçici Koruma Statüsü ile eğitim, sağlık, barınma ve sosyal koruma, vb. refah hizmetlerinden faydalanmasını sağlayan Türkiye, 4 milyona yaklaşan bu göçmen grubuna karşılık tek başına bir sorumluluk üstlenmiştir. Bu sorumluluğun AB ülkeleri tarafından paylaşılmaması, Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı bir hayat kurması ve yüksek – orta düzey olarak ifade edilebilecek bir refah standardına ulaşmasını önlemiştir. Suriyeli grubun Türkiye'de sürekli kalacağına dair kabul, bu grubun sosyoekonomik özelliklerinin güçlendirilmesi görev ve sorumluluğunu yalnızca Türkiye tarafından üstlenilmesine yol açmıştır. Ancak, hali hazırda Suriyeliler de dahil olmak üzere yabancılara sunulan eğitim ve sağlık hizmetleri, kalıcı bir yaşam için gerekli ancak yeterli değildir. Özellikle istihdam olanaklarının kısıtlı olması, işgücü piyasasının beklentilerine cevap verilememesi ve karşılıklı beklentilerin uyumsuzluğu, Suriyeliler için iş bulma olasılığını azaltmaktadır. Türkiye'den Avrupa'ya gitmek isteyen Suriyelilerle yapılan görüşmelerde, Türkiye'de eğitim ve sağlık hizmetlerinden memnun olduklarını, ancak kendileri ve aileleri için asgari refah standartlarının üzerin-

de bir refah talebi olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla, Türkiye'den Avrupa ülkelerine gitmek isteyen Suriyeliler için AB'nin Türkiye'de kalmaları için yapacağı veya uygulayacağı politikalar, Suriyelilerin Avrupa'ya geçiş trendini azaltmayacaktır.

“30 yaşındayım, 8 yıldır Türkiye'deyim. Suriye'nin Halep şehrinde geldim. Evliyim ve 2 küçük çocuğum var, ailemle beraber buradayız. Türkiye'de Adana ve İstanbul'da kalıp çalıştım. Elektronik mühendisiyim. Türkiye'de aileme yetecek kadar kazanmadığımdan dolayı Avrupa'ya gitmek istiyorum. Orada akademik hayatıma devam etmek istiyorum.”

“Hukuk mezunuyum ama Türkiye'de boyacılık yapıyorum.”

Yapılan görüşmelerde sınır geçişindeki kontrolün kaldırılmasının aynı zamanda Avrupa'ya gidiş engelindeki psikolojik eşiğin de aşıldığını ortaya koymaktadır. 28 Şubat 2020 tarihi öncesinde yasal olarak Avrupa'ya geçiş mümkün olmadığı için yerleşik hale gelen hareketsizlik, sınır geçişine izin verilmesiyle birlikte Avrupa ülkelerinde yaşama hayalini yeniden yeşertmiştir. Her ne kadar Yunanistan'ın şiddet sınırını aşan tavrına rağmen, orta ve uzun vadede göç umudunun güçlenmesinden dolayı göçmenlere karşı duruş sürdürülebilir olmayacaktır. Ailesiyle sınırı geçmek isteyen göçmenlerle yapılan görüşmelerde, yerleşik hayattaki sahip oldukları her şeyi elden çıkararak nakde döndükleri ve geri dönüşün mümkün

olmadığı ifadesi ortak bir şekilde dile getirilmiştir. Geri dönecek bir hayat alanının kalmaması, sınırı geçmeyi bir yaşam zorunluluğu haline getirmiştir.

“Evimi eşyalarımı satıp eşim ve Türkiye’de doğan iki çocuğumla buraya geldim. Türkiye’ye geri dönmeyeceğim.”

“Biz her şeyi sattık, buraya geldik. Artık geri dönüş yok. Ölsek de buradayız.”

Sınırdaki bekleyişin kalıcı olup olmayacağına dair elde edilen izlenim, göçmenlerin gıda, barınma ve yakacak ihtiyaçlarının karşılandığı takdirde süreklilik kazanacağıdır. Ancak bu durum, bekleyişin bir göçmenlerin toplanma alanı oluşturma riskini de beraberinde getirmektedir. Olağan bir durum olmasına rağmen Yunanistan’ın ve AB ülkelerinin takındığı tavır yüzünden olağanüstü bir sürece dönüşen göç hareketliliğinin nasıl bir seyir izleyeceği, göçmenlerin Türkiye sınırında bekleyişinin niteliği, geçiş başarısı ve göçmenlerin sosyoekonomik özellikleri belirleyecektir. Yunanistan’a geçmek isteyenlerin çoğunluğunu erkek, yanında ailesi olmayan ve geri dönüş alternatifi bulunmayan göçmenlerin oluşturacağına dair öngörü ifade edilebilir.

“Burada kalacak son kişi olacağımı bilsem yine de buradan ayrılmam.”

Yapılan görüşmelerde, Somali ve Afgan milliyetine mensup göçmenlerin geri dönecekleri güvenli bir ülkeleri olma-

dığı için sınırdaki bekleyişlerinin kalıcı olacağına dair bir eğilim gözlemlenmiştir. Pakistan ve Bangladeş uyruklu göçmenlerin Avrupa’ya geçiş için her yolu deneyeceği, ancak başarılı olamadıkları takdirde Türkiye’de kalacaklarına dair ifadelerine karşılık, Somali ve Afgan uyruklu göçmenlerde geçiş konusunda kararlılık öne çıkmıştır. Bu durum, AB üyelerinin Avrupa sınırlarını korumak için tüm uluslararası hukuk ve insani değerleri görmezden gelerek geliştirdikleri uygulamaların, göçmenlerin kararlılığını uzun vadede etkilemeyeceği görüşünü desteklemektedir.

“Ne Somali’ye ne Türkiye’ye geri dönmek istemiyorum.”

Türkiye’deki kurallara uyumda zorlanan göçmenler için Avrupa’da yeni bir yaşam tek seçenek olarak görülmektedir. Yapılan görüşmelerde geldikleri ülkede terörün olmasından dolayı geri dönüşü düşünmedikleri, Türkiye’de sistematik bir ayrımcılığa uğramamalarına rağmen ekonomik olarak yeterli bir gelir elde etmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’nin genç nüfusu ve iş gücü piyasasının yapısı, göçmenlerin çalışma imkânını azaltmaktadır ve bu durum Avrupa ülkelerine geçişi teşvik etmektedir. Tüm bu dinamikler, göçmenlere karşı yüksek duvarlarla korunmaya çalışılan Avrupa sınırlarının dayanıklılığını azaltmaktadır.

“Buradaki herkesin hikâyesi aynı. Buradaki hiç kimsenin başka bir seçeneği yok. Bizim geldiğimiz yerlerde terörizm

var, kabul edildiğimiz Türkiye’de bizi zorlayan kurallar var, gideceğimiz ülkeler de bizi kabul etmiyor. Kimse böyle iğrenç bir hayatı yaşamak istemez. Bu insanlığın tüm değerlerine aykırı. Fakat bizim yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Bizim geri dönmemiz için hiçbir yol yok. Bizi istedikleri kadar öldürmek istesinler, hatta öldürsünler, biz ölmek için de hazırız. Yine de en ufak delikten yeniden geçmeyi deneyeceğiz. Bu saatten sonra hiçbir şey umursamıyoruz.”

Hikâye 4: “Sizce kapıları açacaklar mı?”

Abdülkadir (15) ve Abdülbaki (25) Somali’den, 2 ay önce birlikte Türkiye’ye gelmişler. Somali’de evsiz yaşıyorlar. İstanbul’a varmış bir Somali restoranında garson olarak işe başlamışlar. İstanbul’da, Somali’den gelen diğerleriyle birlikte 12 kişilik bir arkadaş grubu olmuşlar. Türkiye’nin sınır kapılarını açtığını duydukları gün de bu 12 arkadaş bir otobüse atlayıp, Edirne’ye varmış. Pazarkule’ye ilk gelen gruplardanlanmış. Yunanistan sınır kapısında ilk durdurulan mültecilerden...

Neden buradasınız diye sorduk, Almanya’ya gitmek için dediler. Neden

gitmek istiyorsunuz diye ısrarla sordüğümüzda ise “Türkiye aslında çok iyi ama burada çok mülteci var, hepimize yetmiyor” yanıtını verdiler.

Abdülkadir ve Abdülbaki, sınıra ilk vardıklarında Yunanistan tarafından atılan biber gazına maruz kalmışlar. Bir süre bekledikten sonra Meriç’ten sınırı geçip Yunanistan’a ulaşmaya karar vermişler. Yunan görevliler yakaladıkların üzerlerindeki tüm parayı almış, dövmüş ve kıyafetleri soyup Türkiye sınırına bırakmış. Türk yetkililer, yeni kıyafetler vermişler. Ertesi gün sınırı tekrar geçmiş ve tekrar yakalanmışlar. Yine üzerlerinden kıyafetler alınarak, yarı çıplak Türkiye sınırına bırakılmışlar. İki arkadaş, bir daha şanslarını denemiş, ancak üçüncüsünde de aynısı başlarına gelmiş.

Bir daha deneyip denemeyeceklerini sordüğümüzda, başarana kadar deneyeceğiz dediler. Ya başaramazsınız, burada ne kadar kalacaksınız diye sordüğümüzda, kapılar açılana kadar... yanıtını aldık. Yanlarından ayrılırken bu defa onlar bize sordular: “Sizce kapıları açacaklar mı?”

SONUÇ

Çalışma kapsamında birebir görüşmelerde 14'ü kadın 66'sı erkek olmak üzere toplamda 90 göçmenle birebir görüşülmüştür. Görüşmelerde ekseri olarak benzer değerlendirmelerle karşılaşmış olup göç öncesi ve göç sırasında deneyimlerin benzerlik taşıdığı görülmüştür. Bu minvalde örneklemin evreni büyük ölçüde yansıttığı kanısı güçlenmiş olup görüşmeler sonlandırılmıştır. Yapılan çalışma ekseninde örneklemin Türkiye'de ailesiyle birlikte birkaç yıldır bulunan ve Türkiye'yi transit bir ülke olarak kullanmak isteyen göçmenler olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki büyük oranda ekonomik zorluklar ve çalışma şartlarına bağlı olarak Avrupa'ya göç etmek isterken, transit amaçlı Türkiye'de bulunanların Türkiye'ye yönelik ortak bir değerlendirmesi geçiş güzergâhı olarak Türkiye'nin görüldüğü ifade edilebilir.

Yapılan gözlemler neticesinde Suriyelilerin, Afganistanlıların, İranlıların ve Somali'li'lerin farklı yerlerde konuşlandığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla göçmenler geldikleri ülkelere göre bulundukları noktalarda kümelenmiş vaziyettedir. Buna bağlı olarak rastlantısal örnekleme ile hangi milliyetin ağırlıklı olduğunu söylemek kapsamlı bir saha araştırması modeli olmaksızın mümkün değildir. Göç edilecek ülke açısından, yapılan

görüşmelerde iki temel bulgu ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, göçmenlerin millet ayrımı olmaksızın ağırlıklı olarak akrabalarının bulundukları ülkelere göç etmek isterken, Avrupa'da akrabası olmayan göçmenlerin ise herhangi bir ülke tercihinin bulunmadığı görülmüştür. Göçmenlerin büyük çoğunluğu kapıların karşılıklı olarak açıldığını düşündüğünden her şeylerini bırakarak sınıra gelmişlerdir. Buna bağlı olarak da yapılan görüşmelerde göçmenlerin dönecek bir evlerinin de olmadığı, bu nedenle dönmeyi düşünmedikleri, dolayısıyla sürecin geçici değil kalıcı bir bekleyişle sonuçlanacağı öngörülmektedir.

Göçmenlerin sosyoekonomik özellikleri sınıflandırıldığında, farklı uyruklardan birçok göçmenin Avrupa sınırına geçmek istediği ifade edilebilir. Bu durum, göç politikasını Suriyeliler özeline indirgemenin AB için yanıltıcı olacağını ortaya koymaktadır. Suriye'deki insani kriz, göç hareketliliğini arttırmıştır, ancak bu göç hareketliliği Suriye ile sınırlı kalmayacaktır. Dolayısıyla, sınır koruma gerekçesine dayandırılarak kullanılan şiddetin orta ve uzun vadede çözüm olmayacağı açıktır. Bunun yerine, AB'nin refah odaklı bir göçmen politikası yerine, rasyonel, insani değerleri merkeze alan ve hak ihlallerine karşı duracak bir anlayış geliştirmesi faydalı olacaktır.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde, göçmenlerin sınır geçişi sürecinde Türkiye ve Yunanistan'da karşılaştıkları davranışların kıyaslaması sıklıkla yapılmıştır. Türkiye'de kalma süresinden bağımsız olarak hem toplu hem de devlet görevlileri tarafından korundukları, yardım aldıkları, herhangi bir fiziksel / psikolojik şiddetle karşılaşmadıkları, zaman zaman kaçınılması muhtemel olmayan tartışmaların yaşanmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti devletinin ve toplumunun vicdanına güvendiklerini ifade etmişlerdir. Sınır kapısından geçişlere izin verilmesiyle birlikte sınırı geçmek

isteyen göçmenlerin yaşadıkları, şahit oldukları veya dinledikleri deneyimler ise, Yunanistan kimliğinde somutlaşan AB yaklaşımına dair olumlu görüşlerini tamamen değiştirmiştir. Göçmenler geçişlerine izin verilmemesini makul karşılarlarken, bu süreçte maruz kaldıkları fiziksel ve psikolojik şiddet ile aşağılanma, gasp edilme ve çocuklarını ellerinden alarak aile parçalanmasına yol açan uygulamalar, AB'nin coğrafi sınırlarına verdiği önemin insani sınırlara verdiği önemden çok daha fazla olduğunu kanıtlamaktadır.

www.memursen.org.tr

